

Processrättsliga frågor

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen avslår samtliga motionsyrkanden om processrättsliga frågor från allmänna motionstiden 2015. Yrkandena rör bl.a. kameraövervakning, ordning, säkerhet och effektivitet i domstolar samt nämndemän. Sju yrkanden behandlas förenklat eftersom samma eller i huvudsak samma frågor behandlats tidigare under valperioden. Utskottet hänvisar bl.a. till pågående beredningsarbete.

I betänkandet finns 10 reservationer (M, SD, C och V).

Behandlade förslag:

Cirka 50 yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2015.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	6
Ärendet och dess beredning.....	6
Utskottets överväganden.....	7
Nämndemän	7
Kameraövervakning	11
Hemliga tvångsmedel	15
Frågor om domstolsförhandlingar m.m.	19
Inställda rättegångar m.m.	26
Tvångsmedel under förundersökning	30
Offentligt biträde och rättshjälp.....	32
Stärkt skydd för anklagade och åtalade	40
Automatiserat avrapporteringssystem	42
Motioner som bereds förenklat.....	43
Reservationer	44
1. Nämndemän, punkt 1 (C, V)	44
2. Kameraövervakning, punkt 2 (M)	44
3. Kameraövervakning, punkt 2 (SD).....	46
4. Hemliga tvångsmedel, punkt 4 (SD)	47
5. Vittneskydd, punkt 5 (M).....	48
6. Vittneskydd, punkt 5 (SD)	49
7. Vittneskydd, punkt 5 (C).....	50
8. Ordning och säkerhet i domstolarna, punkt 6 (M).....	51
9. Målsägandebiträde, punkt 13 (C)	52
10. Automatiserat avrapporteringssystem, punkt 17 (SD).....	52
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	54
Motioner från allmänna motionstiden 2015/16	54

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Nämndemän

Riksdagen avslår motionerna

2015/16:1055 av Maria Abrahamsson (M),

2015/16:1813 av Johnny Skalin (SD) yrkandena 1 och 2,

2015/16:2403 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 2 och

2015/16:3053 av Maria Malmer Stenergard (M).

Reservation 1 (C, V)

2. Kameraövervakning

Riksdagen avslår motionerna

2015/16:41 av Jonas Jacobsson Gjörtlér och Thomas Finnborg (båda M) yrkandena 1 och 2,

2015/16:766 av Anders Hansson (M) yrkande 1,

2015/16:806 av Erik Ottoson (M) yrkande 5,

2015/16:1131 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson och Anders Hansson (båda M),

2015/16:1418 av Fredrik Schulte (M),

2015/16:2335 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 1,

2015/16:2813 av Richard Jomshof m.fl. (SD) yrkande 5 och

2015/16:2827 av Kent Ekeröth och Adam Marttinen (båda SD) yrkandena 9 och 12.

Reservation 2 (M)

Reservation 3 (SD)

3. Kameraövervakning av vilt

Riksdagen avslår motionerna

2015/16:346 av Helén Pettersson i Umeå (S) yrkande 1,

2015/16:2884 av Magnus Oscarsson (KD) och

2015/16:2994 av Eskil Erlandsson och Anders Åkesson (båda C).

4. Hemliga tvångsmedel

Riksdagen avslår motion

2015/16:2827 av Kent Ekeröth och Adam Marttinen (båda SD) yrkandena 3–6.

Reservation 4 (SD)

5. Vittneskydd

Riksdagen avslår motionerna

2015/16:707 av Lars-Arne Staxäng (M),

2015/16:1487 av Andreas Norlén och Finn Bengtsson (båda M),

2015/16:2303 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 9,

2015/16:2403 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 5,
 2015/16:2820 av Kent Ekeröth och Adam Marttinen (båda SD) yrkande
 2 och
 2015/16:2976 av Roland Utbult (KD).

Reservation 5 (M)

Reservation 6 (SD)

Reservation 7 (C)

6. Ordning och säkerhet i domstolarna

Riksdagen avslår motion

2015/16:2303 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 6.

Reservation 8 (M)

7. Tv-sända rättegångar och avskaffande av fotograferingsförbudet

Riksdagen avslår motion

2015/16:2131 av Maria Abrahamsson (M) yrkandena 1 och 2.

8. Inställda rättegångar

Riksdagen avslår motion

2015/16:2706 av Johan Hultberg (M).

9. Effektiva rättsprocesser för ekonomisk brottslighet

Riksdagen avslår motion

2015/16:115 av Edward Riedl (M).

10. Tvångsmedel under förundersökning

Riksdagen avslår motion

2015/16:2948 av Lotta Olsson och Jan R Andersson (båda M).

11. Husrannsakan hos missbrukare

Riksdagen avslår motion

2015/16:2868 av Markus Wiechel och Jennie Åfeldt (båda SD) yrkande
 1.

12. Offentligt biträde och rättshjälp

Riksdagen avslår motionerna

2015/16:591 av Emanuel Öz (S),

2015/16:592 av Emanuel Öz (S) och

2015/16:2143 av Veronica Lindholm m.fl. (S).

13. Målsägandebiträde

Riksdagen avslår motionerna

2015/16:1391 av Monica Green (S) och

2015/16:2403 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 6.

Reservation 9 (C)

14. Rättegångskostnader

Riksdagen avslår motionerna

2015/16:1508 av Adnan Dibrani m.fl. (S) och

2015/16:2704 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkande 12.

15. Särskild företrädare för barn

Riksdagen avslår motion

2015/16:2568 av Emma Henriksson m.fl. (KD) yrkande 72.

16. Stärkt skydd för anklagade och åtalade

Riksdagen avslår motion

2015/16:1674 av Finn Bengtsson (M).

17. Automatiserat avrapporteringssystem

Riksdagen avslår motion

2015/16:3062 av Martin Kinnunen (SD) yrkande 1.

Reservation 10 (SD)

18. Motioner som bereds förenklat

Riksdagen avslår motionerna

2015/16:1715 av Finn Bengtsson (M),

2015/16:2086 av Michael Svensson (M),

2015/16:2251 av Mikael Oscarsson (KD),

2015/16:2820 av Kent Ekeroth och Adam Marttinen (båda SD) yrkandena 1 och 3,

2015/16:2827 av Kent Ekeroth och Adam Marttinen (båda SD) yrkande 7 och

2015/16:2830 av Kent Ekeroth (SD) yrkande 1.

Stockholm den 22 mars 2016

På justitieutskottets vägnar

Beatrice Ask

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Beatrice Ask (M), Mats Pertoft (MP), Helene Petersson i Stockaryd (S), Elin Lundgren (S), Kent Ekeroth (SD), Susanne Eberstein (S), Johan Hedin (C), Anders Hansson (M), Petter Löberg (S), Adam Marttinen (SD), Roger Haddad (L), Linda Snecker (V), Andreas Carlsson (KD), Lawen Redar (S), Sanne Eriksson (S), Ellen Juntti (M) och Tina Ghasemi (M).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I betänkandet behandlar utskottet 52 motionsyrkanden från den allmänna motionstiden 2015. Motionerna handlar om frågor som ligger inom ramen för processrätten och andra domstolsrelaterade frågor.

Utskottets överväganden

Nämndemän

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår fem motionsyrkanden med olika förslag som rör nämndemannasystemet.

Jämför reservation 1 (C, V).

Motionerna

Maria Abrahamsson (M) kritiserar i motion 2015/16:1055 nämndemannasystemet och vill att detta ska omprövas. Enligt motionären har systemet väl kända nackdelar, och det är angeläget att medverkan av nämndemän i rättssystemet minskar. Därför föreslår motionären att man bör överväga en återgång till ordningen med kollektiv rösträtt som gällde fram till 1982 i tingsrätterna och dåvarande länsrätterna, en möjlighet att domstolarna själva avgöra vilka mål som lämpar sig för medverkan av nämndemän, avskaffande av nämndemän i överrätterna samt omprövning av om nämndemannasystemet alls ska finnas kvar.

Johnny Skalin (SD) anför i motion 2015/16:1813 att dagens system med politiskt tillsatta nämndemän är föråldrat och yrkar därför att det politiskt tillsatta nämndemannasystemet bör läggas ned till förmån för en allmän jury i kombination med jurister och domare (yrkande 1) samt att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett konkret förslag om hur motionens förslag om allmän jury ska kunna verkställas (yrkande 2).

I kommittémotion 2015/16:2403 anför Johan Hedin m.fl. (C) att det är viktigt för förtroendet för domstolarna att nämndemannasystemet ses över. Därför yrkas i motionen att rekryteringen av nämndemän ska breddas och att detta ska innefatta en strävan efter att nämndemän ska sökas även utanför de politiska partierna.

Maria Malmer Stenergard (M) lyfter i motion 2015/16:3053 problemen med nämndemannasystemet och föreslår att möjligheten att avskaffa nämndemannasystemet bör ses över.

Bakgrund

Allmänt om nämndemannainstitutet

Nämndemän medverkar i olika måltyper i både allmänna domstolar och allmänna förvaltningsdomstolar. I tingsrätten och hovrätten deltar nämndemän i avgörandet av ett flertal brottmål (se 1 kap. 3 b § och 2 kap. 4 §

rättegångsbalken, förkortad RB). Vidare ingår nämndemän i rätten när allmänna domstolar avgör familjerättsliga tvistemål med fullsuttan rätt (14 kap. 17 och 18 §§ rättegångsbalken och 20 kap. 1 § föräldrabalken). I de allmänna förvaltningsdomstolarna deltar nämndemän som huvudregel när förvaltningsrätt avgör mål (17 § lagen [1971:289] om allmänna förvaltningsdomstolar). I kammarrätten däremot medverkar nämndemän endast om det är särskilt föreskrivet (12 § nämnda lag).

Regler om val av nämndemän finns i 4 kap. RB och 19 och 20 §§ lagen om allmänna förvaltningsdomstolar. Nämndemän i tingsrätten utses av kommunfullmäktige, och nämndemän i hovrätten, förvaltningsrätten och kammarrätten utses av landstingsfullmäktige, i samtliga fall för en period på fyra år. Sedan 2015 ska fullmäktige välja nämndemän året efter allmänna val; dessförinnan skedde detta samma år som de allmänna valen. Nämndemän rekryteras genom de politiska partier som är representerade i fullmäktige, varför de flesta nämndemän är medlemmar i ett parti.

Valbar till nämndeman är varje vuxen svensk medborgare som är folkbokförd i domstolens domkrets och som inte har förvaltare. Den som är t.ex. lagfaren domare, anställd vid domstol eller Skatteverket, åklagare, polisman eller advokat får inte vara nämndeman.

Uppdraget som nämndeman är ett statligt förtroendeuppdrag som inte är av politisk natur. Däremot utses nämndemännen, som framgår ovan, av de i valförsamlingen företrädde politiska partierna.

Nämndemannautredningens förslag

På uppdrag av regeringen har en översyn gjorts av nämndemannasystemet. En särskild utredning, Nämndemannautredningen, har övervägt åtgärder för att skapa ett modernt nämndemannasystem som även i framtiden kan bidra till att upprätthålla allmänhetens förtroende för domstolarna.

Nämndemannautredningen har redovisat sina förslag i betänkandet Nämndemannauppdraget – breddad rekrytering och kvalificerad medverkan (SOU 2013:49). Förslagen innebär att nämndemännens medverkan i domstolarna minskas jämfört med i dag. Utredningen förespråkar en mer koncentrerad medverkan, där nämndemännen deltar i mål som innefattar en mer omfattande utredning eller som aktualiserar svårare skälighets- eller bevisbedömningar. Om förslagen genomförs skulle antalet nämndemän minska från ca 8 300 till 5 200.

Utredningen föreslår bl.a. att nämndemän inte ska delta i tingsrättens avgörande av brottmål, om det inte föreskrivs ett svårare straff än fängelse i två år för något av de brott som ska prövas. När det gäller nämndemännens medverkan i förvaltningsrätten föreslår utredningen bl.a. att nämndemän inte ska medverka i skattemål, vilket de gör i dag. När nämndemän ska medverka i mål vid tingsrätten eller förvaltningsrätten föreslår utredningen att rätten ska bestå av en lagfaren domare och två nämndemän i stället för, som i dag, tre. Utredningen framhåller att tyngdpunkten i rättsprocessen ligger i första

instansen. Därför föreslås att nämndemän inte ska delta i hovrätten och kammarrätten.

När det gäller rekrytering och val av nämndemän föreslår utredningen att nämndemännen även framöver ska utses genom val av kommun- och landstingsfullmäktige. För att kåren ska kunna föryngras föreslår utredningen att var och en som är intresserad av uppdraget som nämndeman ska kunna ansöka på ett särskilt formulär. Det ska även vara möjligt för var och en att nominera någon annan till uppdraget.

Utredningen föreslår också att det införs ett lagfäst krav på att fullmäktige ska välja minst hälften av nämndemännen från den grupp av kandidater som inte är nominerade av ett politiskt parti som är representerat i fullmäktige (en s.k. fri kvot).

Det föreslås också en dubbling av dagarvodet. Det betonas i utredningen att arvodet är en viktig markör för nämndemannauppdragets vikt samtidigt som det ska återspegla att det är ett lekmanauppdrag.

Delar av nämndemannautredningens förslag behandlades i proposition 2013/14:169 Nämndemannauppdraget – stärkt förtroende och högre krav, i vilken regeringen lämnade förslag för att bättre säkerställa nämndemännens lämplighet och kompetens för uppdraget och tydliggöra att uppdraget inte är ett politiskt uppdrag. Riksdagen biföll förslaget (bet. 2013/14:JuU32, rskr. 2013/14:391).

I februari 2015 lämnade Statskontoret sin rapport Rekrytering av nämndemän – Konsekvensanalys av förslaget om en fri kvot. Statskontorets uppdrag var att ta fram det ytterligare underlag som behövs för att kunna ta ställning till om Nämndemannautredningens förslag om ett förändrat rekryteringsförfarande med införande av en s.k. fri kvot bör genomföras (Ju2014/1025/DOM). Statskontorets slutsatser är bl.a. att en fri kvot skulle öppna upp för en bredare rekrytering men att det troligen inte skulle leda till en föryngring av nämndemannaakåren och att det skulle innebära svårigheter med att kontrollera den personliga lämpligheten. För att åstadkomma en föryngring föreslår Statskontoret att nämndemännens arvoden höjs i enlighet med Nämndemannautredningens förslag och att antalet tillåtna sammanhängande tjänstgöringsperioder begränsas till två.

I budgetpropositionen för 2016, utgiftsområde 4 s. 17, angav regeringen att den inte avser att genomföra Nämndemannautredningens förslag om en fri kvot. Vidare angav regeringen att den inte avser att genomföra Nämndemannautrednings övriga förslag, bl.a. om nämndemäns medverkan i domstolarna.

Pågående berednings- och utredningsarbete

I två betänkanden från Straffprocessutredningen, Brottmålsprocessen (SOU 2013:17) och Brottmålsprocessen – en konsekvensanalys (SOU 2015:4), lämnar utredaren förslag på bl.a. hur handläggningen av brottmål såväl i tingsrätten som i hovrätten i högre grad kan anpassas till vad som behövs för

sakens prövning i det enskilda fallet, t.ex. genom att skapa mer flexibla regler och alternativa former för att avgöra mål. Förslagen innebär bl.a. att nämndemäns medverkan i avgöranden minskas jämfört med i dag. Betänkandena bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Vad gäller breddande av underlaget vid rekrytering av nämndemän har regeringen tagit initiativ för att bredda rekryteringen bl.a. genom ett uppdrag till Domstolsverket. Uppdraget sträcker sig fram till 2019, och myndigheten ska genomföra kommunikationsinsatser gentemot nominerande och väljande organ och presumtiva nämndemän bland allmänheten i syfte att förnygra nämndemannakåren och bredda rekryteringen utanför den partipolitiska kretsen.

Tidigare utskottsbehandling

Utskottet har flera gånger tidigare behandlat motioner om att avskaffa nämndemannasystemet, senast i betänkande 2014/15:JuU15 (s.12). Utskottet avstyrkte då motionerna mot bakgrund av den pågående beredningen av de utredningar som har lämnats om nämndemannasystemet. Riksdagen biföll utskottets förslag (prot. 2014/15:74).

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser att nämndemännen har en viktig funktion i våra domstolar. Genom att utöva insyn i domstolarna och ha inflytande över avgörandena bidrar nämndemännen till att bibehålla förtroendet för rättsväsendet och skapa legitimitet för domstolarnas avgöranden.

Genom nämndemannautredningen gjordes en översyn av nämndemannasystemet i syfte bl.a. att skapa ett modernt system. Vissa av förslagen genomfördes, som framgick, genom riksdagens beslut. 2014 beslutades om lagändringar i syfte att säkerställa nämndemännens lämplighet och kompetens för uppdraget och tydliggöra att nämndemannauppgifterna inte är ett politiskt uppdrag. Vidare har regeringen tagit initiativ för att bredda rekryteringen, bl.a. genom straffprocessutredningens förslag, som bl.a. innebär en minskad medverkan av nämndemän vid avgörandet av vissa mål.

Mot denna bakgrund finner utskottet inte anledning för riksdagen att ta något initiativ med anledning av de aktuella motionsyrkandena.

Utskottet avstyrker därför motionerna 2015/16:1055 (M), 2015/16:1813 (SD) yrkandena 1 och 2, 2015/16:2403 (C) yrkande 2 och 2015/16:3053 (M).

Kameraövervakning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår 13 motionsyrkanden som rör bl.a. kameraövervakning på allmänna platser, kameraövervakning med hjälp av drönare och utvärdering av kameraövervakningslagen.

Jämför reservationerna 2 (M) och 3 (SD).

Motionerna

Kameraövervakning på allmänna platser

Jonas Jacobsson Gjørtler och Thomas Finnborg (båda M) efterfrågar i motion 2015/16:41 yrkande 1 utökade möjligheter till kameraövervakning i vissa områden med dokumenterat hög brottlighet med ändamålet att skapa en tryggare miljö.

I motion 2015/16:1131 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson och Anders Hansson (båda M) efterfrågas en förenkling av tillståndsprövningen för kameraövervakning i syfte att underlätta för kameraövervakning på särskilt brottsutsatta platser.

Fredrik Schulte (M) anser i motion 2015/16:1418 att privat kameraövervakning bör begränsas och att kameraövervakning administrerad av myndigheter i stället bör utökas på offentliga platser. Motionären anger att privat övervakning är vanligt men inte bidrar till den allmänna tryggheten.

I partimotion 2015/16:2813 av Richard Jomshof m.fl. (SD) efterfrågas i yrkande 5 att butiker och företag ska tillåtas att kameraövervaka även entréer och att storstadskommuner ska uppmanas att övervaka sådana platser som kvinnor upplever som otrygga, t.ex. joggingstråk och gångtunnlar.

Kenth Ekeröth och Adam Marttinen (båda SD) yrkar i kommittémotion 2015/16:2827 under yrkande 9 att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag som gör det betydligt lättare än i dag att få tillstånd för kameraövervakning på platser dit allmänheten har tillträde.

Handläggningstider för kameraövervakningstillstånd

I motion 2015/16:41 av Jonas Jacobsson Gjørtler och Thomas Finnborg (båda M) yrkande 2 anförs att det är angeläget att förkorta handläggningstiderna vid tillståndsgivning för kameraövervakning avsevärt.

Kameraövervakning vid skolor

Kenth Ekeröth och Adam Marttinen (båda SD) efterfrågar i kommittémotion 2015/16:2827 i yrkande 12 att tillstånd alltid ska ges när kommunala eller

statliga skolor ansöker om tillstånd för kameraövervakning, förutom när det finns synnerliga skäl som talar mot bifall.

Kameraövervakning av vilt och vid tillfälliga arbetsplatser

I motion 2015/16:2994 anför Eskil Erlandsson och Anders Åkesson (båda C) att det behövs en lagändring för att underlätta tillstånd för kameraövervakning för viltövervakning. Det framförs också att det måste blir enklare att få tillstånd för kameraövervakning vid tillfälliga arbetsplatser för att motverka skadegörelse, olyckor och stölder. Motionärerna pekar på att en effektiv jakt av vildsvin samt mårddhundsprojektet kräver kameraövervakning samt att entreprenörer, lantbrukare och skogsmaskinsförare ofta har problem med bl.a. stölder och att ett problem är att arbetsplatserna för dessa grupper varierar från dag till dag.

Även i motion 2015/16:346 av Helén Pettersson (S) förs det fram att möjligheterna att underlätta för kameraövervakning i kampen mot invasiva arter bör ses över. Magnus Oscarsson (KD) påpekar i motion 2015/16:2884 att vildsvinsstammen i Sverige har växt explosionsartat och att detta har lett till problem för landsortens befolkning. Därför yrkas i motionen att ett generellt tillstånd att använda åtelkamera vid jakt på vildsvin ska ges.

Kameraövervakning med hjälp av drönare

Anders Hansson (M) påpekar i motion 2015/16:766 att användningen av drönare har ökat markant under de senaste åren. Det är enligt motionären problematiskt att försöka använda befintlig lagstiftning för att reglera denna nya teknik. Motionären efterlyser en utredning om användandet av obemannade flygfarkoster, s.k. drönare, som utrustats med film- eller stillbildskamera, i syfte att modernisera lagstiftningen om dessa farkoster. I motion 2015/16:806 pekar även Erik Ottoson (M) på den kraftiga ökningen av drönare under de senaste åren. En helt ny situation har uppkommit när det gäller personlig integritet, och motionären yrkar att tydliga regler ska tas fram över vad privatpersoner får respektive inte får fotografera från luften utan tillstånd.

Utvärdering av kameraövervakningslagen

I kommittémotion 2015/16:2335 framför Beatrice Ask m.fl. (M) under yrkande 1 att den nya kameraövervakningslagen ger större utrymme för övervakning utan krav på tillstånd. Det yrkas att lagen bör utvärderas för att säkerställa att syftet med den har uppnåtts.

Bakgrund

Gällande rätt

Den 1 juli 2013 trädde kameraövervakningslagen (2013:460) i kraft (prop. 2012/13:115, bet. 2012/13:JuU22, rskr. 2012/13:252). Syftet med den nya lagen var att modernisera regleringen av kameraövervakning på ett sätt som säkerställer balansen mellan intresset av att använda kameraövervakning för berättigade ändamål och intresset av att skydda enskildas personliga integritet.

Utgångspunkten i kameraövervakningslagen är, precis som i den tidigare regleringen, att det ska krävas tillstånd vid övervakning av platser dit allmänheten har tillträde, t.ex. gator och torg. Tillstånd ska ges om övervakningsintresset väger tyngre än integritetsintresset. En skillnad från tidigare är att det uttryckligen anges att vikt ska fästas vid om ändamålet med övervakningen är att avslöja eller utreda brott samt om teknik som främjar skyddet av enskildas personliga integritet ska användas (9 §). För övervakning av platser dit allmänheten inte har tillträde krävs inte tillstånd (5 §). Större utrymme ges för kameraövervakning utan krav på tillstånd, bl.a. i butiker, tunnelbanan och parkeringshus (10–15 §§). För rent privat kameraövervakning, t.ex. i hemmet, gäller inte lagen.

Integritetsskyddet har förstärkts genom en skadeståndsbestämmelse som ger enskilda rätt till ersättning för skada och kränkning vid överträdelser av lagen (44 §). I samma syfte har sekretessskyddet och kraven på säkerhet för inspelat material förstärkts.

Pågående utrednings- och beredningsarbete

I kommittédirektiv 2013:66 gav regeringen Jaktutredningen (L 2012:01) i tilläggsuppdrag att utreda möjligheten att införa ett undantag från tillståndsplikten enligt kameraövervakningslagen för övervakning av vilt. Uppdraget redovisades i juli 2014 i delbetänkandet Vildsvin och viltskador – om utfodring, kameraövervakning och arrendatorers jakträtt (SOU 2014:54). I betänkandet föreslås att kameraövervakning av vildsvinsätlar under vissa förutsättningar ska tillåtas utan individuell tillståndsprövning av länsstyrelsen. Betänkandet bereds för närvarande inom Regeringskansliet, och regeringen har aviserat att man avser att lämna en proposition om vildsvin och viltskador den 22 mars 2016.

Det kan även nämnas att regeringen har aviserat att man den 22 mars i år avser att lämna en proposition om invasiva arter till riksdagen.

Kameraövervakning

Den 26 november 2015 beslutade regeringen i kommittédirektiv 2015:125 Brottsbekämpning och integritetsskydd att en särskild utredare ska utreda vissa frågor om kameraövervakning. Syftet är att säkerställa att kameraövervakning kan användas där det behövs för att bekämpa brott och samtidigt garantera ett starkt skydd för den personliga integriteten.

Utredaren ska bl.a.:

- kartlägga och utvärdera vad kameraövervakningslagen (2013:460) har inneburit för möjligheterna till kameraövervakning och skyddet för den personliga integriteten
- analysera om möjligheterna till kameraövervakning på särskilt brottsutsatta platser och andra platser med förhöjt skyddsbehov, t.ex. asylboenden, medieredaktioner och lokaler som används av religiösa samfund, behöver förbättras
- undersöka hur lagens tillämpningsområde förhåller sig till användning av ny teknik, såsom t.ex. kamerautrustade drönare, och bl.a. ta ställning till om det behövs integritetsstärkande eller teknikfrämjande åtgärder
- ta ställning till om integritetsskyddet på vissa platser dit allmänheten inte har tillträde, t.ex. arbetsplatser och skolor, behöver förbättras,
- analysera om integritetsskyddet kan förstärkas genom att Datainspektionen ges föreskriftsrätt när det gäller tillämpningen av kameraövervakningslagen
- lämna de författningsförslag som bedöms lämpliga.

Uppdraget ska redovisas senast den 28 februari 2017.

Tidigare utskottsbehandling

Ett flertal motioner om kameraövervakning på offentliga platser, privata bostäder, skolor, tillfälliga arbetsplatser och av vilt behandlades i betänkande 2012/13:JuU22. Utskottet avstyrkte samtliga motioner.

Senast utskottet behandlade frågor om bl.a. tillståndsgivning för kameraövervakning och om övervakning av vilt var förra våren i betänkande 2014/15:JuU15. Utskottet föreslog då ett tillkännagivande om att regeringen borde överväga att införa ett undantag från tillståndsplikten när det gäller övervakningskameror för vilt samt att regeringen snarast skulle återkomma med ett konkret lagförslag om att det under vissa villkor ska vara tillåtet att utan individuell tillståndsprövning kameraövervaka vildsvinsätlar. I övrigt avstyrkte utskottet motionsförslagen och angav att lagen var väl avvägd när det gällde tillståndsgivning samt att utskottet inte såg skäl att frångå sin tidigare bedömning av förutsättningarna för tillstånd till kameraövervakning på allmänna platser, på privatpersoners fastigheter och på skolgårdar. Det fanns enligt utskottet inte heller skäl att göra någon annan bedömning när det gällde tillfälliga arbetsplatser. Riksdagen biföll utskottets förslag (rskr. 2014/15:139).

Utskottets ställningstagande

Som framkommit ovan ska en särskild utredare närmare studera ett brett spektrum av frågor om kameraövervakning. Syftet är att säkerställa att kameraövervakning kan användas där det behövs för att bekämpa brott och

samtidigt garantera ett starkt skydd för den personliga integriteten. Utskottet vill inte föregripa utredningen och avstyrker därför motionerna 2015/16:41 (M) yrkandena 1 och 2, 2015/16:766 (M) yrkande 1, 2015/16:806 (M) yrkande 5, 2015/16:1131 (M), 2015/16:1418 (M), 2015/16:2335 (M) yrkande 1, 2015/16:2813 (SD) yrkande 5 samt 2015/16:2827 (SD) yrkandena 9 och 12.

Som framgått tillkännagav riksdagen under förra riksmötet för regeringen att man borde överväga att införa ett undantag från tillståndsplikten när det gäller övervakningskameror för vilt. Mot bakgrund av att regeringen aviserat en proposition den 22 mars i år finns det inte anledning för utskottet att ta några ytterligare åtgärder i frågan. Motionerna 2015/16:346 (S) yrkande 1, 2015/16:2884 (KD) och 2015/16:2994 (C) avstyrks därför.

Hemliga tvångsmedel

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår fyra motionsyrkanden som rör utökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel och begränsade möjligheter till tillgång till abonnemangsuppgifter.

Jämför reservation 4 (SD).

Motionen

Utökad användning av hemliga tvångsmedel

I kommittémotion 2015/16:2827 beklagar Kent Ekeroth och Adam Martinen (båda SD) att hemlig kameraövervakning av integritetsskäl inte får kombineras med ljudupptagning och att detta gör tvångsmedlet i fråga mindre effektivt. Därför framförs i yrkande 3 ett förslag om att tillåta ljudupptagning vid hemlig kameraövervakning. Motionärerna anser vidare att det är beklagligt att överskottsinformation vid hemlig rumsavlyssning många gånger inte får användas och efterfrågar därför i yrkande 4 att det ska blir tillåtet att använda överskottsinformation från hemlig rumsavlyssning för utredning för brott där det är föreskrivet fängelse i ett år eller mer. Motionärerna anser att möjligheterna att använda hemliga tvångsmedel är alltför restriktiva. Därför framställs under i 5 ett förslag om att hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig kameraövervakning ska tillåtas för utredning av brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än ett års fängelse och att hemlig rumsavlyssning ska tillåtas för utredning av brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än två år.

Tillgång till abonnemangsuppgifter

Kent Ekeroth och Adam Martinen (båda SD) påpekar i kommittémotion 2015/16:2827 att ett mycket stort antal svenskar varje dag utför upphovsrättsbrott. Många av dessa personer vet inte om att de begår en

straffbelagd handling. Dessutom riskerar detta att kraftigt öka arbetsbelastningen på ett brottsområde som inte bör vara högprioriterat i brottsbekämpningen. Enligt motionärerna riskerar detta att ta resurser från utredning av allvarlig brottslighet, såsom brott mot person, narkotikabrott eller tillgreppsbrott. Motionärerna föreslår i yrkande 6 att tillgång till abonnemangsuppgifter ska ges enbart där fängelse är föreskrivet för brottet och det kan föranleda annan påföljd än böter när det gäller immaterialrättslig brottslighet.

Bakgrund

Hemliga tvångsmedel enligt rättegångsbalken

Bestämmelser om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning, hemlig rumsavlyssning och kvarhållande av försändelse finns i 27 kap. RB.

Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation innebär att meddelanden som överförs i ett elektroniskt kommunikationsnät från t.ex. ett telefonnummer i hemlighet avlyssnas eller på annat sätt tas upp 18 §. Tvångsmedlet kan användas på både muntlig och skriftlig kommunikation. Det får användas vid förundersökning som rör brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år samt försök, stämpling eller förberedelse till sådant brott om den gärningen är straffbelagd. Det får också användas vid förundersökning som gäller ett brott med lägre straffminimum, om det kan antas att brottets straffvärde överstiger fängelse i två år. Tvångsmedlet får endast användas om någon är skäligen misstänkt för ett brott och åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen av brottet. Hemlig avlyssning får inte göras av telefonsamtal eller meddelanden mellan den misstänkte och hans eller hennes försvarare.

Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation innebär att uppgifter i hemlighet hämtas in om meddelanden som i ett elektroniskt kommunikationsnät överförs till ett telefonnummer eller annan adress och om vilka elektroniska kommunikationsutrustningar som funnits i ett visst område. Meddelanden får också hindras från att nå fram. Däremot ges inte tillgång till innehållet i meddelanden, utan det som hämtas in är trafikuppgifter och lokaliseringssuppgifter. Tvångsmedlet får användas om någon är skäligen misstänkt för ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i sex månader eller för vissa angivna brott, nämligen dataintrång, barnpornografibrott som inte är ringa, narkotikabrott och narkotikasmuggling. Det får också användas vid misstanke om försök, förberedelse och stämpling till nämnda brott, om en sådan gärning är straffbelagd. Sedan den 1 juli 2012 får detta tvångsmedel även användas i syfte att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brottet, men då får det endast gälla inhämtning av uppgifter i förfluten tid. Det gäller alltid att åtgärden ska vara av synnerlig vikt för utredningen.

Hemlig kameraövervakning innebär att fjärrstyrda tv-kameror, eller liknande utrustning, används för optisk personövervakning vid förundersökning i brottmål (20 a §). Tvångsmedlet omfattar inte ljudupptagning (se prop. 1995/96:85 s. 38). Regleringen av vilka brott som tvångsmedlet får användas på är densamma som för hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation. Huvudregeln är att tvångsmedlet endast får användas om någon är skäligen misstänkt för ett brott och det är av synnerlig vikt för utredningen.

Om det vid användning av något av de ovan angivna hemliga tvångsmedlen kommer fram uppgifter om ett annat brott, s.k. överskottsinformation, får uppgifterna användas för att utreda det brottet om det är föreskrivet fängelse i ett år eller mer för brottet och det inte kan antas leda endast till böter eller om det finns särskilda skäl. Uppgifter om förestående brott får alltid användas för att förhindra brottet.

Hemlig rumsavlyssning innebär att tal i enrum, samtal mellan personer, möten m.m., där allmänheten inte har tillträde, avlyssnas eller spelas in. Tvångsmedlet får användas vid förundersökningar där straffminimum är fängelse i minst fyra år, spioneri av normalgraden och s.k. statsstyrt företagsspioneri samt vid misstanke om försök, förberedelse eller stämpling till sådana brott (20 d §). Hemlig rumsavlyssning får användas vid en förundersökning av vissa andra brott, bl.a. människohandel, våldtäkt, utpressning (grovt brott), grovt barnpornografibrott, övergrepp i rättsak (grovt brott) och grovt narkotikabrott, om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde överstiger fyra års fängelse. Vidare får tvångsmedlet bara användas om någon är skäligen misstänkt för ett brott och åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen.

Lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott ger de brottsbekämpande myndigheterna möjlighet att använda sig av hemliga tvångsmedel i sin underrättelseverksamhet (s.k. preventiva tvångsmedel). Avsikten är att förhindra sådana brott som riktas mot de allra viktigaste samhällsvärdena. En förutsättning är att det finns särskild anledning att anta att en person kommer att begå något av de brott som räknas upp i lagen, bl.a. sabotage, uppror, spioneri och terroristbrott. Tvångsmedlet måste dessutom vara av synnerlig vikt för att förhindra sådan brottslighet.

I den s.k. inhämtningslagen (2012:278) regleras inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet (prop. 2011/12:55, bet. 2011/12:JuU8, rskr 2011/12:212 och 2011/12:213). Lagen innebär att olika regler gäller för underrättelseverksamhet och förundersökningar eftersom de styrs av olika principer och målsättningar

I lagen (2003:289) om elektronisk kommunikation, förkortad LEK finns bestämmelser om lagring av abonnemangsuppgifter. Vissa bestämmelser i LEK knyter an till rättegångsbalkens regler om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation. I lagen finns dessutom bestämmelser som ger bl.a. de

brottsutredande myndigheterna möjlighet att utan domstolsprövning få tillgång till vissa uppgifter (6 kap. 22 §). Där anges bl.a. att uppgifter om abonnemang vid misstanke om brott på begäran ska lämnas ut till en åklagarmyndighet, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen eller någon annan som ska ingripa mot brottet (6 kap. 22 § 2)

Pågående utrednings- och beredningsarbete

Regeringen beslutade våren 2014 om direktiv till en parlamentariskt sammansatt kommitté (dir. 2014:65) med uppdrag att utifrån ett individperspektiv kartlägga och analysera sådana faktiska och potentiella risker för intrång i den personliga integriteten som kan uppkomma i samband med användning av informationsteknik i såväl privat som offentlig verksamhet. Kommittén ska dessutom inom ramen för detta arbete följa upp effekterna i lagstiftningsarbetet av det förstärkta grundlagsskydd för den personliga integriteten som infördes 2011. Kommittén ska vidare följa upp Integritetsskyddskommitténs förslag om att inrätta ett integritetsskyddsråd och särskilt överväga om de uppgifter som ett sådant råd i så fall bör ges lämpligen kan fullgöras av en befintlig myndighet. Kommittén ska redovisa sitt uppdrag senast den 1 juni 2017.

I SOU 2015:31 Datalagring och integritet har utredaren haft till uppgift att analysera följderna av att EU-domstolen ogiltigförklarade det s.k. datalagringsdirektivet. Utredaren har i samarbete med Brå kartlagt hur Polismyndigheten, Säkerhetspolisen och Tullverket i sin underrättelseverksamhet tillämpar reglerna om att få del av uppgifter om elektronisk kommunikation. Kartläggningen redovisas i detalj. Utredningen konstaterar att informationen är till stor nytta i verksamheten och att myndigheterna tillämpar reglerna på ett i allt väsentligt tillfredsställande sätt. Utredningen överväger också hur skyddet för den personliga integriteten kan stärkas när det gäller lagring av uppgifter om elektronisk kommunikation för brottsbekämpande ändamål och föreslår vissa justeringar rörande detta, bl.a. att beslut om inhämtning av s.k. abonnemangsuppgifter för brottsbekämpande ändamål i fortsättningen ska få fattas endast av särskilt angivna befattningshavare och ska dokumenteras.

Det kan nämnas att Kammarrätten i Stockholm i ett mål om ett överklagat föreläggande om att återuppta datalagring har begärt ett förhandsavgörande av EU-domstolen om huruvida de svenska bestämmelserna om datalagring är förenliga med EU-rätten och tillämpliga EU-rättsliga bestämmelser om enskildas fri- och rättigheter samt med svensk grundlag.

Den 22 december 2014 tillsatte regeringen en särskild utredare (dir. 2014:164) vars uppdrag är att utreda hur ett mer samlat integritetsskydd kan fungera inom en och samma myndighetsstruktur genom att tillsynen över behandling av personuppgifter samlas hos en myndighet. Utredaren har fått ett tilläggsdirektiv, 2015:139, och uppdraget ska redovisas senast den 30 september 2016.

Tidigare utskottsbehandling

Utskottet har flera gånger tidigare behandlar motioner om att utöka möjligheterna att använda hemliga tvångsmedel, senast i mars 2015 (bet. 2014/15:JuU15). Utskottet uttalade att användning av hemliga tvångsmedel alltid ska vara nödvändig, försvarlig och proportionerlig samt att tillämpningen måste leva upp till högt ställda rättssäkerhetskrav. Utskottet avstyrkte därför de aktuella motionsyrkandena. Utskottet delade heller inte önskemålet i ett motionsyrkande om att ändra reglerna för användandet av abonnemangsuppgifter och avstyrkte även denna motion.

Utskottets ställningstagande

För en effektiv brottsbekämpning är det i vissa fall nödvändigt att myndigheterna har tillgång till hemliga tvångsmedel. Användningen av hemliga tvångsmedel medför emellertid inskränkningar i grundläggande rättigheter som skyddas av regeringsformen och Europakonventionen. Som utskottet tidigare uttryckt måste det därför alltid göras en noggrann avvägning mellan intrånget i den enskildas integritet och det intresse som lagstiftningen har till syfte att värna. För att ett tvångsmedel ska få användas bör krävas att det framstår som nödvändigt, proportionellt och försvarligt i ett demokratiskt samhälle. Som framkommer ovan pågår det ett omfattande utredningsarbete, som bl.a. syftar till att stärka skyddet för den enskildes integritet, vilket utskottet ser positivt på. Vidare är det för utskottet en självklar utgångspunkt att tvångsmedelsreglerna och deras tillämpning måste leva upp till högt ställda rättssäkerhetskrav.

Utskottet, som vidhåller sin tidigare inställning i dessa frågor, är inte berett att föreslå några ändringar av lagstiftningen i enlighet med önskemålen i motion 2015/16:2827 (SD) yrkandena 3–6.

Frågor om domstolsförhandlingar m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår nio motionsyrkanden om bl.a. ordning och säkerhet i domstolarna, förstärkt vittnesskydd och försöksverksamhet med tv-sända rättegångar.

Jämför reservationerna 5 (M), 6 (SD), 7 (C) och 8 (M)

Motionerna

Ordning och säkerhet i domstolarna

I kommittémotion 2015/16:2303 framför Beatrice Ask m.fl. (M) i yrkande 6 att det är angeläget att arbetet fortsätter med att säkerställa att domstolarna är, och upplevs som, trygga för brottsoffer, vittnen, parter och alla andra aktörer.

Förstärkt vittnesskydd

Lars-Arne Staxäng (M) efterfrågar i motion 2015/16:707 ett förstärkt vittnesskydd och ett rättsväsende som tydligt markerar mot de som skrämmer vittnen. Motionären pekar särskilt på problemet att personuppgifterna för den som vittnar i en domstol blir offentliga. Även i motion 2015/16:2976, av Roland Utbult (KD), framförs ett liknande förslag.

I motion 2015/16:1487 efterfrågar Andreas Norlén och Finn Bengtsson (båda M) en utredning av befintliga vittnesskyddsåtgärder och deras effektivitet samt en bred inventering av åtgärder för att förbättra skyddet för vittnen.

I kommittémotion 2015/16:2303 framhåller Beatrice Ask m.fl. under yrkande 9 betydelsen av mer information om vikten av att vittna samt påpekar att det är angeläget att samhället reagerar på otillbörlig påverkan av vittnen. Motionärerna föreslår att en skärpning av straffen för övergrepp i rättsak bör övervägas.

Kent Ekeröth och Adam Martinen (båda SD) framför i kommittémotion 2015/16:2820 att det bör finnas en grupp inom polisen som är inriktad på grov organiserad brottslighet och specialutbildad inom vittnesskydd. Motionärerna yrkar att det ska tillsättas en utredning över hur vittnesskyddet kan förbättras samt en tydlig budgetering för att hantera de extrakostnader som ett utbyggt vittnesskydd medför.

Fotografering och tv-sändning av rättegångar

Maria Abrahamsson (M) lyfter i motion 2015/16:2131 vikten av öppenhet i domstolarna. Det är viktigt för demokratin att allmänheten har reell insyn i rättegångar. Motionären efterlyser därför ett avskaffande av förbudet mot fotografering i rättsalar (yrkande 2) och införande av försöksverksamhet med tv-sända rättegångar där domstolen naturligtvis ska kunna förhindra en tv-sändning om det är olämpligt (yrkande 1).

Möjlighet att vittna från annan ort.

I kommittémotion 2015/16:2403 påpekar Johan Hedin m.fl. (C) att många människor är oroliga för att vittna. Därför efterfrågas i yrkande 5 större möjligheter att vittna från annan ort via videolänk.

Bakgrund

Ordning och säkerhet

I 5 kap. 1 § rättegångsbalken (RB) fastslås den grundläggande principen att förhandlingar vid domstolar ska vara offentliga. Denna princip är grundlagsskyddad i 2 kap. 11 § andra stycket regeringsformen. Offentligheten vid en domstol får begränsas endast genom lag. Det är rättens ordförande som ska upprätthålla ordningen vid rättens sammanträden; ordföranden får visa ut den person som stör, och ordföranden får också begränsa antalet åhörare för att undvika trängsel. I 5 kap. 9 § andra stycket stadgas att bildupptagning i eller bildöverföring från rättsalen får ske endast om lagen tillåter det.

I rapporten *Ordning i domstol* (Dv-rapport 2012:2) identifierar Domstolsverket ett antal åtgärder som har stor betydelse för ordningen i domstolarna och där ytterligare insatser kan effektivisera ordningsarbetet. Domstolsverket föreslår bl.a. en ökad närvaro av ordningsvakter i väntsalarna och utökade utbildningsinsatser för de domstolsanställda i bemötande- och ordningsfrågor.

Domstolsverket har också tagit fram en rapport om säkerheten i domstol för målsägande och vittnen (Dv-rapport 2014:1). I rapporten identifieras ett flertal åtgärder som bör vidtas för att höja säkerheten för målsägande och vittnen.

Domstolsverket fick under 2015 i uppdrag att särskilt redovisa de åtgärder som vidtagits för att förbättra ordningen och säkerheten i domstolarna. I årsredovisningen för 2015 för Sveriges Domstolar (se avsn. 4.4, s. 82 f.) lämnas en redovisning rörande detta.

I regleringsbrevet för 2016 har Domstolsverket getts i uppdrag att redovisa åtgärder som vidtagits för att förbättra ordningen i domstol och öka skyddet och säkerheten för anställda i domstolen, för parter och andra som deltar i en rättegång samt övriga personer som besöker domstolarna.

Säkerhetskontroller

En säkerhetskontroll i en domstol får genomföras om det behövs för att begränsa risken för att det i en domstols lokaler eller i andra lokaler som används vid domstolsförhandlingar begås brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom.

Förutsättningarna för säkerhetskontroll anges i 1 § lagen (1981:1064) om säkerhetskontroll i domstol. Bestämmelsen fick sin nuvarande lydelse den 1 juli 2012, då lagen ändrades på vissa sätt för att stärka säkerheten i domstolarna och skapa förutsättningar för alla som besöker eller verkar i en domstol att känna sig trygga och säkra där (prop. 2011/12:63).

I detta lagstiftningsärende gjorde riksdagen ett tillkännagivande om att regeringen borde låta utvärdera säkerheten i domstolarna för målsägande och vittnen. Riksdagen menade att det saknades en heltäckande bild av det arbete som utförs i domstolarna för att skydda målsägande och vittnen och av vilken

effekt arbetet haft. Det fanns därför skäl att genomföra en sådan utvärdering (bet. 2011/12:JuU24, rskr. 2011/12:234). I regleringsbrevet för 2012 för Sveriges domstolar gav regeringen Domstolsverket i uppdrag att genomföra en sådan utvärdering som riksdagen avsåg.

Förbudet mot bildupptagning och bildöverföring

Bildupptagning i eller bildöverföring från en rättssal får endast ske om lagen tillåter det (5 kap. 9 § andra stycket rättegångsbalken). Med begreppet bildupptagning avses både fotografering, inspelning och direktsändning.

I de ursprungliga motiven till rättegångsbalken anfördes att fotografering i rättssalen i allmänhet verkar störande på förhandlingarna och kan, då det gäller en tilltalad i ett brottmål, vara ägnad att utsätta denne för ett onödigt lidande (NJA II 1943 s. 63). Med hänsyn till detta, och för att undvika ojämnheter i tillämpningen, infördes ett ovillkorligt förbud mot fotografering i rättssalen. Det förklarades att förbudet endast avsåg fotografering under en pågående rättegång.

För att rätten själv ska kunna ta upp bilder har särskilda bestämmelser om detta förts in i rättegångsbalken. Fotoförbudet gäller endast i rättssalen under pågående förhandling, och regeln hindrar inte att fotografier tas utanför rättssalen. Förbudet hindrar inte att en bild som har tagits upp i strid mot förbudet publiceras (att publicera en sådan bild kan dock strida mot pressetiska regler).

Fotograferingsförbudet och andra frågor med anknytning till domstolsförhandlingarnas offentlighet behandlades i proposition 2004/05:131 En modernare rättegång. Regeringen uttalade (s. 114) att de överväganden som låg bakom fotograferingsförbudet fortfarande i allt väsentligt gällde. Regeringen la till att fotograferingsförbudet i dag måste anses ha lika stor betydelse för skyddet av målsägandes och vittnens personliga integritet.

I Domstolsverkets rapport Ordning i domstol (Dv-rapport 2012:2) föreslås en översyn av reglerna om fotoförbudet. Domstolsverket konstaterar att förekomsten av mobiltelefoner i rättssalarna utgör ett ordningsproblem när de används för att ta fotografier eller spela in video. Det har på senare tid blivit allt vanligare att parter, vittnen och åhörare blir fotograferade under okontrollerade former av privatpersoner utanför rättssalarna. Domstolsverket har i kontakter med domare, externa aktörer och ordningsvakter fått klart för sig att i princip samtliga anser att fotoförbudet bör finnas kvar. Många anser att det främsta skälet för ett fortsatt förbud är omsorgen om målsägandes och vittnens integritetsskydd i lika stor utsträckning som de tilltalades. Verket förespråkar därför en översyn av fotoförbudet samt att man överväger en sanktionsregel för spridning av bilder, oberoende av form och sammanhang, som har tagits i strid med fotoförbudet. Det bör även, enligt verket, införas möjligheter att ingripa mot upptagning av bilder i strid mot fotoförbudet efter det att en förhandling har avslutats. Vidare bör en utvidgning av fotoförbudet till att omfatta alla domstolarnas lokaler övervägas.

I december 2015 beslutade regeringen att tillsätta en särskild utredare för att bl.a. se över reglerna om fotografering (dir. 2015:126), se närmare nedan under avsnittet Pågående utrednings- och beredningsarbete.

Möjlighet att vittna från annan ort

Det finns möjlighet för vittnen och målsägande att närvara via videolänk om det finns skäl för det. Vid bedömningen av om det finns skäl ska rätten särskilt beakta om någon känner påtaglig rädsla för att vara närvarande i rättsalen (5 kap. 10 § RB). I motiven till bestämmelsen (prop. 2004/05:131 s. 94) anges som ett exempel förhör av vittnen och målsägande i mål om åtal mot personer som kan befaras vara knutna till organiserad brottslighet. Ett deltagande via t.ex. videolänk får dock inte ske om det är olämpligt med hänsyn till ändamålet med personens inställelse och övriga omständigheter.

De lagändringar som föreslagits i proposition 2015/16:39 En modernare rättegång II träder i kraft den 1 april 2016. Det innebär möjligheter att i större utsträckning kunna anpassa handläggningen av mål och ärenden till förhållandena i det enskilda fallet och att domstolarnas möjligheter till ljud- och bildupptagningar utnyttjas bättre. Bland annat utökas möjligheterna att ta upp vittnesmål även om den tilltalade inte inställer sig till förhandling.

Otillbörlig påverkan av vittne

Den som med våld eller hot om våld angriper någon för att denne gjort en anmälan, fört talan, avlagt vittnesmål eller annars vid förhör avgett utsaga hos en domstol eller annan myndighet döms för övergrepp i rättssak till fängelse i högst fyra år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader. Är brottet grovt döms till fängelse i lägst två och i högst åtta år (17 kap. 10 § brottsbalken).

Brottsförebyggande rådet (Brå) redovisade i en specialstudie, Brå-rapport 2008:23, att anmälningarna om övergrepp i rättssak har ökat. Mellan 1999 och 2006 ökade antalet anmälningar om övergrepp i rättssak från drygt 2 400 till drygt 4 100. Detta motsvarar en ökning med över 70 procent på sju år. Om ökningen speglar en reell ökning eller om den beror på en ökad anmälningsbenägenhet är dock, enligt Brå, svårt att avgöra.

Polisen får enligt 2 a § polislagen (1984:387) bedriva särskilt personsäkerhetsarbete i fråga om vittnen och andra hotade personer. I samband med att bestämmelsen infördes anförde regeringen bl.a. att avsikten var att särskilt personsäkerhetsarbete skulle bedrivas i förhållande till en begränsad krets särskilt hotade personer som har rätt att stadigvarande vistas i landet. I första hand skulle arbetet bedrivas i förhållande till bevispersoner, dvs. misstänkta, tilltalade, målsägande och vittnen som medverkar i en rättegång eller förundersökning om grov eller organiserad brottslighet (prop. 2005/06:138 s. 13–14). Det finns också bestämmelser om sekretess för uppgifter om verksamhet som avser särskilt personsäkerhetsarbete. Den tystnadsplikten ges företräde framför meddelarfriheten.

Våga vittna-projektet är ett dialogbaserat relationsskapande arbete med myndigheter som polisen, socialtjänsten, tingsrätten, Åklagarmyndigheten, Stödcentrum och Brottsoffermyndighetens vittnesstöd. Projektet består av en fyradagars insats med ett arbete med lärare/skolpersonal och fritidspersonal. Tanken är ge kunskap om rättigheter och skyldigheter när det gäller brott och att vara brottsutsatt.

Pågående utrednings- och beredningsarbete

Domstolsverket hade under 2014 i uppdrag att utvärdera säkerheten i domstol för målsägande och vittnen. Uppdraget redovisades för regeringen 2014, och slutsatsen är att säkerheten för målsägande och vittnen i allmänhet är god, men att det på vissa områden kvarstår en del förbättrings- och utvecklingsarbete. Domstolsverket lämnar även flera förslag om hur myndigheten och domstolarna kan fortsätta arbeta med dessa frågor. Domstolsverket ska enligt regleringsbrevet för 2016 återrapportera vilka åtgärder som vidtagits till följd av rapporten.

Den 1 december beslutade regeringen att tillsätta en särskild utredare för att se över bestämmelserna om ordning i domstol och vid behov föreslå förändringar (dir. 2015:126). Utredaren ska analysera de rättsliga förutsättningarna för och, om det bedöms möjligt och lämpligt, föreslå bl.a. ett förbud mot att vid en förhandling bära kläder eller symboler som kan uppfattas som hotfulla av personer som medverkar i förhandlingen eller av domstolens personal, en reglering av bruket av elektronisk utrustning i rättssalarna och ett förbud mot bildupptagning i och bildöverföring från andra delar av domstolsbyggnaden än rättssalen och från området omedelbart utanför domstolsbyggnaden. Uppdraget ska redovisas senast den 1 juni 2017. I direktiven hänvisas bl.a. till ett tillkännagivande från riksdagen om att regeringen bör utreda hur reglerna för ordning och säkerhet i domstolarna kan tydliggöras och skärpas (bet. 2014/15:JuU15, rskr. 2014/15:139).

I Insynsutredningens slutbetänkande Partsinsyn enligt rättegångsbalken (SOU 2010:14) föreslås bl.a. ett förstärkt skydd för informatörer och andra uppgiftskällor mot att bli röjda genom vittnesförhör i domstol. Förslaget innebär att ett frågeförbud införs i 36 kap. rättegångsbalken för sekretesskyddade uppgifter som kan röja en informatörs eller en annan uppgiftslämnarens identitet. Dock omfattar frågeförbudet inte identiteten på uppgiftslämnare vars uppgifter faktiskt åberopas till stöd för åtalet under förundersökningen.

Regeringen (Finansdepartementet) gav i juni 2014 en utredare i uppdrag att föreslå åtgärder som ger ett förstärkt skydd för hotade och förföljda personers personuppgifter (dir. 2014:98). I SOU 2015:69 föreslås bl.a. att för att skyddet av personuppgifter ska förstärkas genom att kvarskrivning ersätts med skyddad folkbokföring, som ger ett bättre skydd. Det föreslås också att sekretessen för uppgifter som kan avslöja var personer med skyddad folkbokföring vistas ska stärkas hos alla myndigheter. Utredningen föreslår att

ett antal frågor som har betydelse för hotade och förföljda personer utreds. Det gäller t.ex. frågor om huruvida rätten till partsinsyn kan begränsas för förföljare som är motpart till den som är hotad eller förföljd.

Slutligen kan nämnas att regeringen nyligen överlämnade en proposition om bättre straffrättsliga verktyg mot organiserad brottlighet till riksdagen (prop. 2015/16:113).

Tidigare utskottsbehandling

Utskottet betonade i betänkande 2014/15:JuU15 (s. 33 f.) att det i kampen mot den grova organiserade brottligheten är viktigt att kunna genomföra rättegångar på ett effektivt och rättssäkert sätt. Utskottet ansåg att det behövdes en utredning för att tydliggöra och skärpa reglerna kring ordningen och säkerheten i domstolarna. Utredningen skulle enligt utskottet överväga och föreslå ett förbud mot att vid rättegången bära symboler som kan uppfattas som ett hot mot personer som medverkar i rättegången eller mot domstolens personal. Vidare skulle utredningen göra en bred översyn av ordningsreglerna vid, och kring, huvudförhandlingar i domstolarna samt särskilt överväga om ordföranden vid en huvudförhandling bör åläggas tydligare regler om ansvar att upprätthålla ordningen vid förhandlingen, lämna förslag på en reglering av bruket av elektronisk utrustning, exempelvis mobiltelefoner, vid huvudförhandlingar och lämna förslag på reglering för kameraövervakning i rättsalen vid huvudförhandlingar. Utskottet ansåg att det är angeläget att en sådan utredning tillsätts och tillstyrkte därför motionsförslag om detta. Riksdagen biföll utskottets förslag till beslut (rskr. 2014/15:139).

Utskottet behandlade i betänkande 2014/15:JuU15 även frågor om förstärkt vittnesskydd och anförde då att man inte fann anledning att vidta några åtgärder i frågan.

Fotoförbudet och tv-sändning av rättegångar behandlades också av utskottet i nämnda betänkande. Utskottet hänvisade bl.a. till en aviserad utredning och avstyrkte motionerna. I sammanhanget lyfte utskottet fram att det kan upplevas som kränkande att bli fotograferad och filmad även utanför själva rättegångssalen.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser att det är mycket angeläget att bekämpa den grova organiserade brottligheten. En avgörande bit av detta är att kunna genomföra rättegångar på ett effektivt och rättssäkert sätt. Riksdagen riktade våren 2015 ett tillkännagivande till regeringen rörande ordning och säkerhet i domstolarna, med innebörden bl.a. att en utredare skulle överväga och föreslå regler om ordning vid domstolsförhandlingar samt förbud mot att bära hotfulla symboler.

Utskottet kan med tillfredsställelse konstatera att regeringen tillsatt en särskild utredare för att se över dessa frågor. Motion 2015/16:2303 (M)

yrkande 6 får därmed anses i huvudsak tillgodosett och utskottet avstyrker därför yrkandet.

Bekämpningen av den grova organiserade brottsligheten är beroende av att vittnen vågar medverka i rättsprocesserna. Utskottet kan konstatera att utöver den ovan nämnda utredningen pågår arbete på flera håll i syfte att förbättra säkerheten och tryggheten för vittnen och andra som framträder inför domstol och för att förmå fler att vittna. Utskottet påminner också om att det finns möjlighet för vittnen och målsägande som känner rädsla för att närvara i rättssalen att närvara via videolänk om det finns skäl för det. Utskottet ser mot denna bakgrund inte anledning att vidta någon åtgärd i dessa frågor. Därför avstyrks motion 2015/16:707 (M), motion 2015/16:1487 (M), motion 2015/16:2303 (M) yrkande 9 motion 2015/16:2403 (C), motion 2015/16:2820 (SD) samt motion 2015/16:2976 (KD).

När det gäller motionsyrkandena om att införa tv-sända rättegångar och om att avskaffa fotoförbudet i rättssalarna vidhåller utskottet sitt tidigare ställningstagande (bet. 2014/15:JuU15) och anser alltså inte att riksdagen bör ta något initiativ i dessa frågor, utan avstyrker motion 2015/16:2131 (M) yrkandena 1 och 2.

Inställda rättegångar m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en begäran om en översyn av rättsprocesser för ekonomisk brottslighet och en begäran om en översyn av möjligheterna att stävja antalet inställda rättegångar.

Motionerna

Rättsprocesser för ekonomisk brottslighet

Edward Riedl (M) yrkar i motion 2015/16:115 att regeringen bör överväga att se över hur rättsprocesser för ekonomisk brottslighet fungerar i syfte att underlätta och förkorta tiden som går mellan misstänkt brott, åtal och eventuell dom.

Inställda rättegångar

I motion 2015/16:2707 av Johan Hultberg (M) efterlyses en översyn av möjligheterna att stävja antalet inställda rättegångar, där förändrade rättegångsprocedurer och förenklade delgivningsförfaranden inkluderas. Motionären pekar på möjligheter att spela in vittnesmål så att vittnena inte behöver komma tillbaka till en andra förhandling samt möjligheten att genomföra förhör via videolänk.

Bakgrund

Ekonomisk brottslighet

Ekobrottsmyndigheten är en särskild åklagarmyndighet som har till uppgift att bekämpa ekonomisk brottslighet. Tidigare var ansvaret för att utreda misstänkt ekonomisk brottslighet och besluta om åtal delat mellan å ena sidan Ekobrottsmyndigheten och å andra sidan Åklagarmyndigheten och polismyndigheterna. Utredningen om en samlad ekobrottsbekämpning föreslog i sitt betänkande En samlad ekobrottsbekämpning (SOU 2011:47) att Ekobrottsmyndigheten skulle få ett nationellt ansvar för samtliga brottstyper som myndigheten handlägger. Enligt utredningen fanns det skäl att anta att bekämpningen av ekonomisk brottslighet blir mer effektiv och rättssäker om Ekobrottsmyndigheten fick ett sådant ansvar. Regeringen meddelade att förslaget skulle genomföras under 2013 och anslog medel för detta i statsbudgeten. Sedan halvårsskiftet 2013 ansvarar Ekobrottsmyndigheten därmed för ekobrottsbekämpning i hela landet (prop. 2013/14:1 utg.omr. 4 s. 15).

Sedan 2013 arbetar Ekobrottsmyndigheten löpande med att öka effektiviteten i ekobrottmålen.

Enligt Ekobrottsmyndighetens instruktion (11 §) ska myndigheten redovisa de iakttagelser som gjorts inom ramen för den rättsliga tillsynsverksamheten. Dessa iakttagelser presenteras i årsredovisningen.

Inställda rättegångar

Den 1 juli 2014 trädde de lagändringar i kraft som föreslagits i proposition 2013/14:170 Åtgärder för att hantera stora brottmål och inställda förhandlingar. Ändringarna innebär att det strängaste straff som en tilltalad får dömas till i sin frånvaro höjdes från tre till sex månaders fängelse. Dessutom utökades möjligheten att förverka villkorligt medgiven frihet i situationer då den tilltalade är frånvarande. Reglerna om utdömning av vite samt om hämtning och häktning när den som kallats inte kommer till förhandlingen gjordes tydligare, och möjligheterna att använda förenklad delgivning med den tilltalade utökades.

För att stora brottmål ska hanteras så effektivt som möjligt tydliggjordes domstolens ansvar för att bedöma om flera åtal ska hanteras gemensamt eller var för sig, och det skapades större möjligheter att avgöra delar av ett mål mot en person. Åtal mot flera personer för brott som har samband med varandra ska vidare inte längre rutinmässigt hanteras gemensamt. För att lägga samman åtalen krävs att det finns skäl för det. Domstolen får också ett tydligare ansvar för förberedelsen av brottmål, bl.a. genom en regel om ökad användning av förberedelsesammanträden i omfattande mål. Fristen för påbörjande av huvudförhandling i ett mål där den tilltalade är frihetsberövad förlängdes med en vecka om ett sådant sammanträde har hållits.

De lagändringar som föreslagits i proposition 2015/16:39 En modernare rättegång II trädde i kraft den 1 april 2015 (bet. 2015/16:JuU2, rskr. 2015/16:141). Det innebär bl.a. möjligheter att i större utsträckning kunna anpassa handläggningen av mål och ärenden till förhållandena i det enskilda fallet och att domstolarnas möjligheter till ljud- och bildupptagningar utnyttjas bättre. Bland annat ska förhörspersoner, t.ex. vittnen, i större utsträckning kunna lämna sina uppgifter även om den tilltalade inte infinner sig till en huvudförhandling och denna därmed ställs in. Vidare ska sammanställningar av parternas ståndpunkter upprättas i större utsträckning under tvistemålsförberedelsen i tingsrätt. För att öka flexibiliteten i handläggningen ges hovrätterna utökade möjligheter att avgöra brottmål utan huvudförhandling. Bestämmelserna om en parts frånvaro vid huvudförhandling i hovrätt har förtydligats. Högsta domstolens förutsättningar för prejudikatbildning stärktes också.

Närmare om delgivning

Den 1 april 2011 trädde delgivningslagen (2010:1932) i kraft, samtidigt som den tidigare delgivningslagen (1970:428) upphörde att gälla. Syftet med den nya delgivningslagen var bl.a. att skapa större möjligheter att använda elektronisk kommunikation i delgivningssammanhang (se prop. 2009/10:237). Delgivningslagen gäller bl.a. när delgivning ska ske i mål eller ärenden hos en domstol eller någon annan myndighet.

Pågående utrednings- och beredningsarbete

Ekobrottsmyndighetens redovisning av de iakttagelser som gjorts inom ramen för den rättsliga tillsynsverksamheten presenterades i årsredovisningen som lämnades den 22 februari 2016. I presentationen nämns att det framkom i tillsynsprojektet ”bevakning och uppföljning av pågående förundersökningar” att åtgärder behövde vidtas för att motverka långsam handläggning i enskilda ärenden. I tillsynsrapporten angavs att den viktigaste inledande åtgärden var att införa gemensamma rutiner för uppföljning av äldre ärenden och bevakning av handläggningstider. Sådana gemensamma rutiner skulle enligt rapporten kunna tas fram i en riktlinje med föreskrifter om bevakning och uppföljning av ärenden och i en strategi som tydliggör arbetet för att motverka långsam handläggning i enskilda ärenden. Riktlinjer har tagits fram och arbetet med strategin har påbörjats. Arbetet med att införa rutinerna fortsätter. Resultatet av de vidtagna åtgärderna kommer därefter att följas upp.

Domstolsverket driver ett projekt tillsammans med några större tingsrätter som syftar till att utveckla ett effektivare delgivningsarbete och därmed minska antalet förhandlingar som ställs in på grund av bristande delgivning.

Tidigare utskottsbehandling

Utskottet behandlade i betänkande 2013/14:JuU29 proposition 2013/14:170 Åtgärder för att hantera stora brottmål och inställda förhandlingar. I propositionen lämnades förslag som syftade till att dels minska antalet inställda huvudförhandlingar, dels få en enklare och effektivare hantering av stora brottmål. Utskottet välkomnade regeringens förslag och tillstyrkte det. När det gäller ekonomisk brottlighet behandlades denna fråga senast i betänkande 2014/15:JuU15. Utskottet uttalade då att Ekobrottsmyndighetens pågående arbete inte bör föregripas och avstyrkte därför motionen om ökad effektivitet vid ekobrott.

Utskottets ställningstagande

Som framgår ovan har Ekobrottsmyndigheten konstaterat att åtgärder behöver vidtas för att motverka långsam handläggning i enskilda ärenden. Myndigheten har också påbörjat ett sådant arbete och kommer att följa upp detta. Utskottet finner mot denna bakgrund inte anledning att ta något initiativ i frågan och utskottet avstyrker därför motion 2015/16:115 (M).

När det gäller begäran i motion 2015/16:2706 (M) om att genomföra en översyn av möjligheterna att stävja antalet inställda rättegångar vill utskottet hänvisa till de nya regler som träder i kraft den 1 april 2016 och som bl.a. innebär att domstolarnas möjligheter till ljud- och bildupptagningar utnyttjas bättre och att hovrätterna ges utökade möjligheter att avgöra brottmål utan huvudförhandling. Utskottet påminner också om de möjligheter som finns att genomföra förhör via videolänk, där domstolen kan beakta de kostnader eller olägenheter som skulle uppkomma om den ska delta i sammanträdet måste infinna sig i rättsalen (5 kap 10 § RB). Vidare vill utskottet påpeka att det, som framgår ovan, den 1 juli 2014 infördes nya regler i syfte att skapa större möjligheter att genomföra en huvudförhandling i den tilltalades utvaro. Även möjligheterna att använda förenklad delgivning med den tilltalade utökades. Domstolsverket bedriver som framgår också ett projekt tillsammans med några större tingsrätter som syftar till att utveckla ett effektivare delgivningsarbete och därmed minska antalet förhandlingar som ställs in på grund av bristande delgivning. Med anledning av de nya regler på området som nyligen införts samt pågående arbete med att förbättra effektiviteten ser utskottet inget skäl av vidta någon åtgärd med anledning av motionen och avstyrker därmed denna.

Tvångsmedel under förundersökning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår två motionsyrkanden som rör utökade möjligheter till husrannsakan hos missbrukare samt en översyn av lagstiftningen om lagringsplatser för dokument så att dessa kan inhämtas i förundersökningar.

Motionerna

Markus Wiechel och Jennie Åfeldt (båda SD) efterfrågar i motion 2015/16:2868 i yrkande 1 att regeringen bör ta fram förslag på hur polisens möjligheter att göra razzior hos missbrukare ska kunna öka.

Lotta Olsson och Jan R Andersson (båda M) påpekar i motion 2015/16:2948 att det i dag inte finns lagstöd för att hämta eller använda dokument som lagts i molntjänster som bevis vid rättegångar. Motionärerna yrkar att lagstiftningen bör ses över och moderniseras utifrån de olika lagringsplatser för dokumentation som finns.

Bakgrund

Husrannsakan

Reglerna om husrannsakan finns i 28 kap 1 § rättegångsbalken. Om det finns anledning att anta att det har begåtts ett brott som kan ge fängelse får en husrannsakan göras i hus, rum eller slutet förvaringsställe för att söka efter föremål eller annars för att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredning om brottet eller om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet.

En husrannsakan får också göras hos någon annan än den som skäligen misstänks för brottet. Det får bara ske om brottet har begåtts hos den personen, om den misstänkte gripits där eller om det annars finns synnerlig anledning att det vid rannsakingen ska anträffas föremål som kan tas i beslag eller i förvar eller att annan utredning om brottet eller om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet.

Det är inte tillåtet att som grund för husrannsakan åberopa den misstänktes samtycke om inte den misstänkte själv begärt att åtgärden ska vidtas.

Molntjänster och förundersökningar

Föremål som skäligen kan antas ha betydelse för utredning om brott eller vara avhänt någon genom brott eller förverkat på grund av brott får tas i beslag (27 kap. 1 § RB). Detta gäller även skriftlig handling som får beslagtas med vissa

undantag (se 27 kap. 2 § RB). Elektroniska dokument får beslagtas enligt de regler som gäller för traditionella handlingar.

Frågan om tillgång till dokument i molntjänster rör internationellt samarbete i straffrättsliga frågor och it-brottslighet.

European Cybercrime Centre (EC3) är Europeiska polisbyråns (Europol) avdelning för hantering av it-brott. EC3:s uppdrag är att stödja medlemsstaternas förundersökningar, bl.a. genom att koordinera insatser mellan medlemsstaterna och bistå med avdelningens särskilda kompetens, kunskap och förmågor. Europol och EC3 har inte mandat att bedriva egna förundersökningar. Avdelningen är en plattform för internationellt samarbete och ska även kunna fungera som ett nav för medlemsstaternas samlade hantering av it-relaterad brottslighet.

EC3 har i rapporten Iocta (Internet Organised Crime Threat Assessment) lämnat ett antal rekommendationer till medlemsstaterna och deras brottsbekämpande myndigheter. I det utredande arbetet rekommenderas de brottsbekämpande myndigheterna att dra nytta av den kunskap och information som finns, bland annat inom EC3, för att kunna prioritera och genomföra proaktiva och underrättelseledda insatser med fokus på strategiskt särskilt viktiga områden. Resurser kan då koordineras och användas på effektivast möjliga sätt. De brottsbekämpande myndigheternas resurser och kompetens bör stärkas i samma takt som den tekniska utvecklingen och ökningen av it-relaterade brott. Myndigheterna måste också få förutsättningar för att bemöta den växande användningen av kryptering och anonymisering.

Förutom Europol har EU flera decentraliserade byråer som har verksamhet kopplad till it-relaterad brottslighet, t.ex. Eurojust, och det Europeiska straffrättsliga nätverket (EJN), som består av nationella kontaktpunkter som underlättar och samordnar samarbete mellan myndigheter och länder. Internationella polissamarbetsorganisationen (Interpol) har it-relaterad brottslighet som ett särskilt prioriterat brottsområde och fokuserar på att samordna insatser och aktörer, kompetens och kapacitetsbyggande samt operationellt och forensiskt stöd.

EU:s strategi för cybersäkerhet från 2013 omfattar insatser från EU-kommissionen för att bl.a. säkerställa att EU:s olika direktiv om cyberbrottslighet införlivas och uppmana medlemsstaterna att ratificera Europarådets konvention om it-relaterad brottslighet, den s.k. Budapestkonvention (CETS 185). Vidare ska kopplingen mellan brottsbekämpande myndigheter, forskningen och den privata sektorn stärkas, och samordningen på EU-nivå ska förbättras genom att EC3 används som en central punkt i kampen mot it-brottslighet.

Pågående utrednings- och beredningsarbete

Betänkandet Europarådets konvention om it-relaterad brottslighet (SOU 2013:39) bereds för närvarande inom Regeringskansliet. Utredningen har haft i uppdrag att analysera behovet av och lämna förslag till de

författningsändringar som krävs för att Sverige ska kunna tillträda Europarådets konvention om it-relaterad brottslighet, Budapestkonventionen som nämns ovan, och dess tilläggsprotokoll. Därutöver har utredningen i tilläggsdirektiv fått i uppdrag att analysera behovet av och lämna förslag till de författningsändringar som behövs för att genomföra Europaparlamentets och rådets kommande men ännu inte formellt antagna direktiv om angrepp mot informationssystem och om ersättande av rambeslut 2005/222/RIF.

Utredarna bedömer att svensk rätt uppfyller kraven i konventionen i fråga om straffrättsliga bestämmelser men att det krävs lagstiftningsåtgärder när det gäller processrättsliga bestämmelser. Även när det gäller internationellt samarbete anser utredarna att lagstiftningsåtgärder är nödvändiga.

Utskottets ställningstagande

När det gäller husrannsakan anser utskottet att de regler som finns innebär en lämplig avvägning mellan kravet på den enskildes integritet och det allmännas intresse av att utreda brott. Utskottet är därför inte berett att vidta någon åtgärd med anledning av motion 2015/16:2868 (SD) yrkande 1 och avstyrker därmed motionen.

När det gäller tillgång till dokument som lagrats i molntjänster inser utskottet att detta kan innebära praktiska utmaningar. Utskottet ser därför positivt på det arbete som bedrivs för att förhindra it-relaterad brottslighet – inte minst på EU-nivå. Med anledning av det arbete som pågår saknas det skäl för ett tillkännagivande, och yrkandet i motion 2015/16:2948 (M) avstyrks.

Offentligt biträde och rättshjälp

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår åtta motionsyrkanden i frågor som bl.a. rör utökade möjligheter att förordna och byta målsägandebiträde, utökade möjligheter till rättshjälp och reglering av skyldigheten för förlorande part att ersätta motpartens rättegångskostnader.

Jämför reservation 9 (C)

Motionerna

Målsägandebiträde

Monica Green (S) påminner i motion 2015/16:1391 om att kvinnor som drabbas av våld i nära relationer utgör särskilt utsatta brottsoffer. Därför efterfrågas i motionen en lagändring så att målsägandebiträde alltid ska utses i de fall brottsoffret och den misstänkte har en relation till varandra.

I kommittémotion 2015/16:2403 yrkande 6 framför Johan Hedin (C) att rättsprocessen för sexualbrottsoffer ofta är svår och att det kan vara viktigt att få byta målsägandebiträde. I motionen yrkas att det ska ges större möjlighet att byta målsägandebiträde på samma sätt som den misstänkte kan byta försvarare samt att det ska ses över om kraven som ställs för att få ett målsägandebiträde bör sänkas.

Särskild företrädare för barn

Emma Henriksson m.fl. (KD) framför i kommittémotion 2015/16:2568 yrkande 72 att en särskild företrädare bör införas för barn som utsatts för brott av en vårdnadshavare för att barnet ska kunna förhöras av polis och eventuellt läkarundersökas utan vårdnadshavarens vetskap. Företrädaren kan exempelvis vara åklagaren i målet.

Rättshjälp och offentligt biträde

Emanuel Öz (S) anför i motion 2015/16:591 att i tvister med Försäkringskassan läggs ofta ett stort ansvar för bevisbördan på den enskilda individen. Sjuka personer som inte har ombud blir ofta hjälplösa och utsatta i processerna. Därför yrkas att regeringen ska se över möjligheterna att bevilja rättshjälp vid tvister med Försäkringskassan.

I motion 2015/16:592 framhåller Emanuel Öz (S) att i tvister med Försäkringskassan läggs ofta ett stort ansvar för bevisbördan på den enskilde individen. Sjuka personer som inte har ombud blir ofta hjälplösa och utsatta i processerna. Motionären efterfrågar att regeringen ska se över möjligheterna att förordna ett offentligt biträde vid tvister med Försäkringskassan.

I motion 2015/16:2143 anför Veronica Lindholm m.fl. (S) att en vanlig löntagare i dag inte kan blir beviljad rättshjälp vid en tvist om t.ex. personskada. Ett sätt att ändra det skulle kunna vara att höja inkomstgränsen eller höja beloppet i inkomstförsäkringen. Motionären efterfrågar en uppföljning av huruvida nuvarande regelverk behöver ändras.

Rättegångskostnader

Adnan Dibrani m.fl. (S) framför i motion 2015/16:1508 att trafikförsäkringen är obligatorisk och av offentlighetskaraktär. Om den som drabbas av en personskada hamnar i en civilrättslig tvist med ett försäkringsbolag innebär det stora ekonomiska risker. Motionären yrkar att systemet ska ses över så att inte ekonomiska risker avskräcker enskilda från att driva processer mot försäkringsbolag.

I kommittémotion 2015/16:2704 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) påminns om problemen med fakturabedrägerier. Motionärerna efterfrågar i yrkande 12 att en regel om full ersättningsskyldighet för rättegångskostnader i förenklade tvistemål bör införas när det gäller näringsidkare som är kändandepart i syfte att förhindra att rättegångar missbrukas för att driva in oriktiga krav.

Bakgrund

Målsägandebitråde

Ett målsägandebitråde ska utses när en förundersökning har inletts eller återupptagits och de förutsättningar som finns uppräknade i 1 § lagen (1988:609) om målsägandebitråde är uppfyllda. Ett målsägandebitråde ska således förordnas i mål om sexualbrott, om det inte är uppenbart att målsäganden saknar behov av ett sådant biträde. Ett målsägandebitråde ska även förordnas i mål om brott mot liv och hälsa (3 kap. brottsbalken) och brott mot frihet och frid (4 kap. brottsbalken), på vilket fängelse kan följa, samt rån och grovt rån, om det med hänsyn till målsägandens personliga relation till den misstänkte eller andra omständigheter kan antas att målsäganden har behov av ett sådant biträde. Dessutom ska målsägandebitråde förordnas i mål om annat brott på vilket fängelse kan följa, om det med hänsyn till målsägandens personliga förhållanden samt övriga omständigheter kan antas att målsäganden har ett särskilt starkt behov av sådant biträde.

Målsägandebitrådet ska tillvarata målsägandens intressen i målet och lämna stöd och hjälp åt målsäganden. Målsägandebitrådet ska bistå målsäganden med att föra talan om enskilt anspråk, om detta inte görs av åklagaren. Ett målsägandebitråde som har förordnats i ett brottmål har behörighet att biträda målsäganden med att utföra talan om enskilt anspråk också i de fall frågan avskiljs för att handläggas som ett särskilt mål enligt reglerna för tvistemål enligt 22 kap. 5 § RB om inte målet handläggs som ett förenklat tvistemål. Målsägandebitrådets uppdrag kvarstår också om målet överklagas till högre instans endast i fråga om enskilt anspråk. Förordnandet upphör, utan att något formellt beslut fattas, när en dom vinner laga kraft. Målsägandebitrådets uppgifter inkluderar således inte att hjälpa brottsoffret att driva in ett eventuellt utdömt skadestånd efter avslutad rättegång.

Byte av målsägandebitråde får ske efter särskilt tillstånd och bara om det finns särskilda skäl. Om byte av målsägandebitråde har skett en gång får nytt byte ske endast om det finns synnerliga skäl (4 § lag [1988:609] om målsägandebitråde). Ett målsägandebitråde får sätta en advokat eller biträdande jurist på advokatbyrå i sitt ställe (substitution) om det inte medför en beaktansvärd ökning av kostnaderna. I övrigt får substitution endast ske efter särskilt tillstånd.

När det finns en lagakraftvunnen dom om skadestånd kan gärningsmannen välja att självmant betala skadeståndet till brottsoffret. För att underlätta för brottsoffret skickar domstolen dessutom över domen direkt till Kronofogdemyndigheten som frågar brottsoffret om han eller hon vill ha myndighetens hjälp med att driva in skadeståndet. Om brottsoffret begär detta driver Kronofogdemyndigheten in skadeståndet. Ett brottsoffer som på detta sätt söker verkställighet är befriad från skyldigheten att betala de avgifter som annars gäller hos Kronofogdemyndigheten. Om gärningsmannen saknar

tillgångar kan brottsoffret i stället vända sig till Brottsoffermyndigheten och ansöka om brottsskadeersättning.

I september 2010 tillsatte regeringen Brottskadlagsutredningen (Ju 2010:12) som bl.a. hade i uppdrag att ta ställning till om det finns skäl att lindra de krav som ställs på brottsutsatta att på egen hand kräva betalning av den skadeståndsskyldige. Utredningen låg till grund för proposition 2013/14:94 En ny brottsskadelag. Den 1 juli 2014 trädde brottsskadelagen (2014:322) i kraft och ersatte då den gamla brottsskadelagen (1978:413). I propositionen anförde regeringen att det inte är uteslutet att det kan finnas utrymme för att ytterligare förbättra brottsoffrens möjligheter att få ersättning. Regeringen påpekade dock att en ändring som innebär att brottsskadeersättning betalas ut i ett tidigare skede än i dag skulle få återverkningar på det svenska ersättningssystemet och att en sådan ändring måste föregås av noggranna överväganden. Utskottet instämde i detta och riksdagen biföll utskottets förslag (bet. 2013/14:JuU38, rskr. 2013/14:255).

Den 1 november 2015 trädde lagändringar i kraft som föreslagits i proposition 2014/15:77 Genomförande av brottsofferdirektivet. Endast ett fåtal ändringar krävdes för att genomföra direktivet i svensk rätt. Genom ändringarna fastslogs att om en målsägande i ett brottmål inte behärskar svenska ska en tolk anlitas vid sammanträden inför rätten. Vidare ska domstolen på begäran översätta en handling eller de viktigaste delarna av den, om en översättning är av väsentlig betydelse för att målsäganden ska kunna ta till vara sin rätt. Rätten till information stärktes också genom att målsäganden alltid kan begära att bli underrättad om tidpunkt och plats för sammanträden inför rätten.

Rättshjälp

Rättshjälpslagen (1996:1619) har till syfte att fungera som ett yttersta skyddsnät för den som inte kan få rättsligt bistånd på annat sätt. Rättshjälp får beviljas i en rättslig angelägenhet om vissa förutsättningar är uppfyllda (2 §). Uttrycket rättslig angelägenhet markerar att rättshjälp inte begränsas till ärenden som handläggs inför domstolar eller andra myndigheter. Rättshjälp kan alltså ges även i utomprocessuella angelägenheter.

En grundläggande förutsättning för att rättshjälp ska beviljas är att den rättssökande behöver juridiskt biträde och att detta behov inte kan tillgodoses på något annat sätt (7 §). Som en allmän förutsättning gäller vidare att det är rimligt att staten bidrar till kostnaderna med hänsyn till angelägenhetens art och betydelse, tvisteföremålets värde samt omständigheterna i övrigt (8 §).

I mål i allmän förvaltningsdomstol har rätten det yttersta ansvaret för att målet blir tillräckligt utrett. Om utredningen behöver kompletteras ska rätten ge anvisning om det. Rättens utredningsansvar innebär att den enskilde i mål i allmän förvaltningsdomstol ofta saknar ett tillräckligt behov av ett eget juridiskt biträde

Rättshjälpen är subsidiär till rättsskyddet i privata försäkringar. Det innebär att den som har en rättsskyddsförsäkring eller något annat liknande rättsskydd inte får beviljas rättshjälp (9 § första stycket). Den som inte har något rättsskydd, men som borde ha haft det med hänsyn till sitt försäkringsskydd i övrigt eller till sina personliga och ekonomiska förhållanden, får beviljas rättshjälp endast om det finns särskilda skäl (9 § andra stycket).

Rättshjälp får inte beviljas personer vilkas ekonomiska underlag överstiger 260 000 kronor (6 §). Med ekonomiskt underlag avses den rättssökandes beräknade årsinkomst efter att hänsyn har tagits till underhållsskyldighet, förmögenhetsförhållanden och skuldsättning (38 §).

Rättshjälp får inte beviljas i en angelägenhet som rör trafikskadeersättning enligt trafikskadelagen eller som rör skadestånd som ska betalas från en ansvarsförsäkring. Rättshjälp får dock beviljas i en sådan angelägenhet om ett mål eller ärende har inletts vid domstol eller enbart rör annan skada än personskada (10 §). Bakgrunden till denna avgränsning är att det allmänna inte skulle behöva betala kostnaden för ett sådant rättsligt biträde som slutligen kom försäkringsbolagen till godo (prop. 1987/88:73 s. 27 och s. 98 f.) eftersom det rör sig om tvister där det är försäkringsbolag som egentligen berörs och inte de formella parterna i förhandlingen eller tvisten. En skadelidande som är missnöjd med ett försäkringsbolags ersättningsbeslut kan få en kostnadsfri prövning i Trafikskadenämnden. Rättshjälp omfattar inte ersättning för ombudskostnader vid det kostnadsfria förfarandet inför Trafikskadenämnden.

I betänkandet Rättvisans pris (SOU 2014:86) föreslås att inkomstgränsen för att beviljas rättshjälp höjs till 400 000 kronor, se närmare nedan under avsnittet Pågående berednings- och utredningsarbete.

Särskild företrädare för barn

När det finns anledning att anta att ett brott som kan leda till fängelse har begåtts mot någon som är under 18 år, dvs. mot ett barn i juridisk mening, och vårdnadshavaren kan misstänkas för brottet eller det kan befaras att en vårdnadshavare på grund av sitt förhållande till den som misstänks inte kommer att ta till vara barnets rätt ska en särskild företrädare för barnet förordnas (1 § lagen [1999:997] om särskild företrädare för barn). Tanken är att den särskilda företrädaren i stället för barnets vårdnadshavare ska ta till vara barnets rätt under förundersökningen och rättegången (3 §). Om barnet har två vårdnadshavare som inte är gifta eller bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden ska den andra vårdnadshavaren förordnas att ensam ta till vara barnets rätt. Det är åklagaren som ansöker hos tingsrätten om förordnande av särskild företrädare (4 §). Tingsrätten får förordna en särskild företrädare för tiden innan ärendet avgörs utan att höra barnets vårdnadshavare (6 §) om det finns risk för att en vårdnadshavare påverkar barnet.

Om det behövs kan ett förordnande ges interimistiskt. Domstolen kan låta bli att expediera ett interimistiskt beslut som har fattats utan att barnets

vårdnadshavare har hörts, till dess att expediering kan ske utan men för utredningen, dock längst fyra vardagar.

Rättegångskostnader

Reglerna om fördelningen av kostnadsansvaret i tvistemål finns i 18 kap. rättegångsbalken. Enligt huvudregeln är den förlorande parten skyldig att ersätta motparten för dennes rättegångskostnader (1 §). Undantag från denna regel finns i bl.a. 3 §, som behandlar fall av onödig rättegång, och 6 §, som reglerar ansvaret för kostnader som en part har orsakat genom vårdslöshet eller försummelse. Dessutom finns det i flera andra lagar ytterligare undantag från huvudregeln om den förlorande partens kostnadsansvar, se t.ex. 6 kap. 22 § föräldrabalken om fördelningen av kostnadsansvaret i tvister om vårdnad, boende eller umgänge samt 5 kap. 2 § lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister.

I s.k. förenklade tvistemål (1 kap. 3 d § första stycket RB) finns begränsningar om vilka rättegångskostnader den vinnande parten kan få ersättning för (18 kap. 8 a § RB). Syftet är bl.a. att åstadkomma en balans mellan tvisteföremålets värde och processkostnaderna. Begränsningen gäller dock inte om en part agerat i enlighet med 18 kap. 3 § RB (onödig rättegång) eller 6 § (vårdslöshet och försummelse). I dessa fall tillämpas i stället de allmänna reglerna i 8 §, t.ex. om ombudsarvode och ränta.

Lagen (1993:1303) om vissa avtalsvillkor för rättsskyddsförsäkring innehåller bestämmelser som stadgar att ett avtal om rättsskyddsförsäkring ska innebära att den försäkrade har rätt till juridiskt biträde av valfri advokat eller annan lämplig person (3 §). I lagen föreskrivs också att det i rättsskyddsförsäkringsavtalet ska anges vilka möjligheter som finns för den försäkrade att få en tvist med försäkringsgivaren prövad (5 §). Lagen, som trädde i kraft den 1 januari 1994, kom till med anledning av rådets direktiv 87/344/EEG av den 22 juni 1987 om samordning av lagar och andra författningar angående rättsskyddsförsäkring. Syftet med direktivet är att så långt som möjligt förhindra att det uppstår intressekonflikter mellan en rättsskyddsförsäkrad och en försäkringsgivare till följd av att försäkringsgivaren ger försäkringstagaren skydd även för andra risker.

Pågående berednings- och utredningsarbeten

Betänkandet Målsägandebiträdet – ett aktivt stöd i rättsprocessen (SOU 2007:6) från Utredningen om målsägandebiträde bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Enligt tilläggsdirektiven till 2014 års sexualbrottskommitté (dir. 2015:5) ska kommittén överväga om åtgärder kan vidtas för att förbättra rutinerna när det gäller förordnande av målsägandebiträde. Utredningen ska redovisa sitt uppdrag den 1 oktober 2016.

I betänkandet Rättvisans pris (SOU 2014:86) har Biträdeskostnadsutredningen bl.a. haft till uppgift att överväga om inkomströskeln för

rättshjälp i någon mån bör justeras och om rättshjälpsavgifterna bör höjas. Särskild hänsyn skulle då tas till personer i en ekonomiskt utsatt position. Utredningen konstaterar att huvudtanken med en inkomstgräns är att de som själva kan stå för sina processkostnader ska göra detta medan de som inte kan det ska få bistånd av staten. Detta överensstämmer också med tanken att staten har en skyldighet att hushålla med de medel som finns och se till att de används där behovet är störst. Samtidigt får inkomstgränsen inte sättas så lågt att rättshjälpen endast kommer att beröra de allra sämst ställda. Utredningen föreslår att inkomstgränsen för att beviljas rättshjälp höjs till 400 000 kronor. Betänkandet bereds inom Regeringskansliet.

Straffprocessutredningen anförde i sitt betänkande Brottmålsprocessen (SOU 2013:17) att en målsägande ska ha goda möjligheter att som part kunna få sina skadeståndskrav prövade i samband med åtalet. Regeringen gav en särskild utredare i uppdrag att ta fram ytterligare underlag angående konsekvenserna av Straffprocessutredningens förslag (Ds 2015:4). Båda betänkandena bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Mot bakgrund av den snabbt framväxande bedrägeribrottsligheten har en utredare föreslagit att det bör införas ett nytt brott som kriminaliserar identitetsstöld bör införas (Stärkt straffrättsligt skydd för egendom, SOU 2013:85). Förslagen bereds för närvarande i Regeringskansliet.

En särskild utredare har i betänkandet (SOU 2015:77) Fakturabedrägerier haft i uppdrag att dels kartlägga omfattningen och karaktären av problemen med fakturabedrägerier, dels att utifrån kartläggningen överväga behovet av lagändringar. I betänkandet konstateras bl.a. att det inte krävs någon större arbetsinsats för att bestrida ett krav som framställs vid fakturabedrägeri och att ett bestridande ofta också ofta är den enda åtgärd som behöver vidtas. Enligt utredaren är det mycket ovanligt att de som står bakom kraven vänder sig till kronofogdemyndigheten eller tingsrätten. Skulle så ske ger de avtalsrättsliga regler som finns i dag ett tillräckligt gott skydd för att den som drabbas av fakturabedrägeri ska kunna undgå betalningsskyldighet. Utredaren anser att huvudregeln om begränsat ersättningsansvar i förenklade tvistemål bör vara kvar, men föreslår att det införs en regel om full ersättningsskyldighet för näringsidkare som inlett en rättegång trots att denne insett eller borde ha insett att käromålet var ogrundat. Betänkandet har remitterats och bereds i Justitiedepartementet.

Tidigare utskottsbehandling

Utskottet behandlade frågan om målsägandebiträde senast i betänkande 2014/15:JuU15 och avstyrkte då en motion om detta för att inte föregripa pågående beredningsarbete.

Utskottet behandlade i betänkande 2012/13:JuU11 frågan om utökade möjligheter till rättshjälp. Utskottet avstyrkte då motionsyrkandena med hänvisning till pågående beredningsarbete. Utskottet behandlade också i betänkande 2012/13:JuU11 frågan om rättegångskostnader i tvister mellan

privatpersoner och försäkringsbolag. Utskottet fann inte skäl för riksdagen att initiera en förändring av reglerna om rättsskydd och rättegångskostnader i försäkringstvister och avstyrkte därför motionen.

Utskottets ställningstagande

Målsägandebiträdet spelar en viktig roll för att ge målsäganden stöd och lindra påfrestningarna i samband med ett brott. Det kan finnas skäl att överväga omfattningen av detta stöd. Som framgår ovan pågår en beredning av ärenden som rör målsägandebiträdets roll. Utskottet vill inte föregripa denna och avstyrker därför motion 2015/16:1391 (S) och motion 2015/16:2403 (C) yrkande 6.

När det gäller rättshjälp och offentligt biträde så bereds Biträdeskostnadsutredningens betänkande inom Regeringskansliet. Utskottet vill i detta sammanhang även peka på att förvaltningsdomstolarna har det yttersta ansvaret för att målet blir tillräckligt utrett och att behovet av juridiskt biträde därför torde vara mindre i angelägenheter som handläggs i dessa. Det saknas därför skäl för ett tillkännagivande och motionerna 2015/16:591 (S) och 2015/16:592 (S) samt motion 2015/16:2143 (S) avstyrks därför.

När ett barn utsätts för brott av en vårdnadshavare eller om vårdnadshavaren kan misstänkas inte ta till vara barnets rätt är det viktigt att samhället ser till att barnets rätt tillvaratas och att brottet kan utredas. Utskottet kan konstatera att det finns regler om särskild företrädare för barn där tanken är att barnets rätt ska tas till vara under förundersökningen och rättegången. En särskild företrädare kan förordnas interimistiskt, och tingsrätten kan fördröja expedieringen av beslutet upp till fyra vardagar. Utskottet anser därmed att reglerna ger goda möjligheter att på bästa sätt kunna tillvarata intresset för ett barn som utsätts för brott och finner inte skäl att ta något sådant initiativ som efterfrågas i motion 2015/16:2568 (KD) yrkande 72.

Utskottet finner inte skäl för riksdagen att ta initiativ till en förändring av reglerna om rättsskydd och rättegångskostnader i försäkringstvister. Utskottet avstyrker därför motion 2015/16:1508 (S).

Utskottet konstaterar att det i betänkandet Fakturabedrägerier (SOU 2015:77) bl.a. föreslås en regel om full ersättningsskyldighet i förenklade tvistemål för näringsidkare som inlett rättegång trots att denne insett eller borde ha insett att käromålet var ogrundat. Betänkandet bereds för närvarande i Regeringskansliet. Utskottet vill inte föregripa den pågående beredningen och avstyrker därför motion 2015/16:2704 (M) yrkande 12.

Stärkt skydd för anklagade och åtalade

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om stärkt ställning för anklagade och åtalade.

Motionen

I motion 2015/15:1674 anför Finn Bengtsson (M) att i svensk rättsordning ska åklagaren iaktta objektivitet och denne bestämmer därför vilket material som blir tillgängligt för försvaret under förundersökningen. Detta kan leda till olyckliga situationer där rättsprocessens legitimitet kan ifrågasättas. Även vid häktning råder en sorts omvänd bevisbörda enligt motionären. Motionären yrkas att dessa frågor ska övervägas.

Bakgrund

Objektivitetsprincipen, som kommer till uttryck i 23 kap. 4 § rättegångsbalken (RB), syftar ytterst till att säkerställa att en oskyldig person inte ska kunna dömas för brott. Enligt bestämmelsen ska man vid en förundersökning beakta inte bara de omständigheter som talar emot den misstänkte, utan även de som är gynnsamma för honom eller henne. Vidare ska bevis som är till den misstänktes förmån tas till vara.

I 23 kap. 18 § RB föreskrivs att den misstänkte och dennes försvarare har rätt att fortlöpande, i den mån det kan ske utan men för utredningen, ta del av vad som framkommit vid förundersökningen. Undersökningsledaren kan således undanhålla utredningsmaterial endast om han eller hon kan motivera varför röjandet av viss uppgift skulle vara till nackdel för utredningen. Detta gäller dock inte i fråga om omständigheter som ligger till grund för beslut om anhållande eller häktning (24 kap. 9 a § RB). När utredningen har avslutats kan det givetvis inte längre hävdas att en uppgift kan hemlighållas på grund av att dess röjande skulle vara till nackdel för utredningen (Zeteos internetkommentar till 23 kap. 18 § RB).

I 23 kap. 21 § RB föreskrivs vidare att det vid en förundersökning ska föras protokoll över vad därvid förekommit av betydelse för utredningen samt att, när åtal har beslutats, den misstänkte eller hans försvarare har rätt att på begäran få en avskrift av protokoll eller anteckningar från förundersökningen. Vid bedömningen av vilka uppgifter som kan anses vara utan betydelse är det viktigt att objektivitetsprincipen beaktas. Den som för protokollet måste alltså vara uppmärksam på att det inte ur protokollet utmönstras uppgifter som ur försvarets synvinkel kan framstå som betydelsefulla (Zeteos internetkommentar till 23 kap. 21 § RB). För sidomaterial, dvs. utredningsmaterial som inte tas in i förundersökningsprotokollet, saknas bestämmelser om hur det ska dokumenteras.

Pågående utrednings- och beredningsarbete

I Förundersökningsutredningens slutbetänkande Förundersökning – objektivitet, beslut, dokumentation m.m. (SOU 2011:45) lämnar utredaren förslag om dokumentation av det s.k. sidomaterialet i en förundersökning. Utredaren anför att den misstänktes och försvararens rätt till insyn i utredningsmaterialet inte är begränsad till sådant som tas in i förundersökningsprotokollet utan i princip omfattar allt utredningsmaterial. Genom att de har rätt att även ta del av sidomaterialet tillförsäkras den misstänkte och försvararen möjlighet att själva bilda sig en uppfattning om huruvida åklagarens bedömning av vad som har betydelse för utredningen är riktig. För att rätten att ta del av sidomaterial inte ska bli illusorisk är det dock en förutsättning att den misstänkte och försvararen informeras om att det finns ett sådant material och vad det innehåller. Mot denna bakgrund anser utredaren att det bör finnas särskilda regler om dokumentation av sidomaterial och föreslår därför att det i förundersökningskungörelsen (1947:948) införs en skyldighet att, när det finns sidomaterial, upprätta en sammanställning av detta och ta in den i förundersökningsprotokollet. Med en sammanställning avses i huvudsak en kortfattad innehållsförteckning över sidomaterialet. I denna ska samlande beteckningar få användas, om det bidrar till att sidomaterialet bättre kan överblickas. Utredningen bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

I Straffprocessutredningens betänkande Brottmålsprocessen (SOU 2013:17) föreslås bl.a. att synen på den tilltalade i processen bör ändras. Den tilltalade bör enligt utredarens förslag behandlas som en deltagare i förfarandet och inte enbart som ett föremål för processen. Utredaren anser vidare att åklagarväsendet bör överväga om åklagarna i tillräcklig omfattning låter den misstänkte och dennes försvarare löpande ta del av utredningsmaterialet och om det finns behov av att vidta åtgärder för att successiv delgivning ska komma till användning i ökad utsträckning.

I januari 2015 överlämnade en särskild utredare promemorian Brottmålsprocessen – en konsekvensanalys (Ds 2015:4). Utredarens uppdrag var att ta fram det ytterligare underlag för de praktiska, organisatoriska och ekonomiska konsekvenserna som behövs för ett ställningstagande till om förslagen i vissa angivna delar i Brottmålsprocessen bör genomföras.

Både betänkandet och promemorian bereds inom Regeringskansliet.

I Insynsutredningens betänkande Partsinsyn enligt rättegångsbalken (SOU 2010:14) behandlas mer övergripande frågor om hur långtgående en misstänkts, en åtalads och en dömd persons rätt till insyn i förundersökningsmaterialet och annat utredningsmaterial bör vara. Betänkandet bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Tidigare utskottsbehandling

Utskottet behandlade i betänkande 2014/15:JuU15 en liknande motion och avstyrkte denna bl.a. med hänvisning till pågående beredningsarbete.

Utskottets ställningstagande

Som framgår ovan lämnas förslag i betänkandet Förundersökning – objektivitet, beslag, dokumentation m.m. som i stor utsträckning motsvarar en del av de önskemål som framförs i motion 2015/16:1674 (M). I avvaktan på regeringens ställningstagande till de förslag som lämnas i betänkandet avstyrker utskottet motionsyrkandet i denna del. Vad gäller övriga förslag i motionen finner utskottet inte något skäl att vidta några åtgärder. Motionen bör alltså avslås i sin helhet.

Automatiserat avrapporteringsystem

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsförslag om införande av ett automatiskt rapporteringssystem för straffad vårdpersonal.

Jämför reservation 10 (SD).

Motionen

Martin Kinnunen (S) framför i motion 2015/16:3062 att det är ett problem att vårdpersonal som straffats för grov brottslighet tillåts arbeta kvar inom vården. Därför efterlyses i yrkande 1 i motionen att regeringen ska ålägga Domstolsverket att skyndsamt införa ett automatiskt rapporteringssystem så att Inspektionen för vård och omsorg uppmärksammas på att vårdpersonal dömts för brott.

Bakgrund

Gällande ordning

Enligt förordningen (1982:117) om underrättelse till Inspektionen för vård och omsorg och Socialstyrelsen om domar i vissa brottmål ska en domstol som dömt vissa yrkesutövare inom hälso- och sjukvården för brott underrätta Inspektionen för vård och omsorg (Ivo) och Socialstyrelsen. De brott som omfattas av underrättelseskyldigheten är brott som har begåtts i eller i samband med yrkesutövningen samt bl.a. misshandel, våldtäkt, sexuella övergrepp och rån.

Det finns inte i dag något automatiserat rapporteringssystem och inte heller några planer på att införa ett sådant system. I Domstolsverkets handböcker finns anvisningar om i vilka fall en domstol ska skicka underrättelse till Ivo och Socialstyrelsen. Det är sedan upp till varje domstol att se till att skyldigheten fullgörs.

Pågående utrednings- och beredningsarbete

Inom ramen för Domstolsverkets arbete med att utveckla brottmålshanteringen har en analys genomförts när det gäller behovet av expedieringsstöd bl.a. i den här typen av fall. Det är framför allt avsaknaden av kvalitetsssäkrad information om den tilltalades sysselsättning som gör att någon expediering inte sker. För att expedieringen ska kunna automatiseras måste det säkerställas att domstolen har kännedom om en tilltalads sysselsättning. Domstolsverket har identifierat ett antal olika alternativa lösningar för detta, men ingen av lösningarna är enkla och kräver sannolikt lagändringar och djupare analyser innan de kan genomföras.

Tidigare utskottsbehandling

Utskottet behandlade i betänkande 2014/15:JuU19 frågan om ett automatiserat rapporteringssystem för brottsdömda vårdanställda och avstyrkte motionen med motiveringen att dagens rutiner och stöd är tillräckliga för att domstolarna ska kunna fullgöra sina underrättelseskyldigheter.

Utskottets ställningstagande

Det är av största vikt att domstolarna tillämpar förordningen (1982:117) om underrättelse till Inspektionen för vård och omsorg och Socialstyrelsen om domar i vissa brottmål. Som framgår har Domstolsverket uppmärksammat frågan, och utskottet utgår från att myndigheten arbetar vidare med behovet av expedieringsstöd. Utskottet finner inte anledning att ta något initiativ i frågan. Utskottet föreslår därför att motion 2015/16:3062 (SD) avslås.

Motioner som bereds förenklat

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår 7 motionsyrkanden med olika förslag som har behandlats och avslagits tidigare under valperioden.

Utskottets ställningstagande

Motionsyrkandena i förslagspunkt 18 överensstämmer helt eller i huvudsak med yrkanden som utskottet har behandlat och avstyrkt tidigare under valperioden. Utskottet ser ingen anledning att nu göra en annan bedömning.

Motionsyrkandena behandlades i betänkandena 2014/15:JuU8 och 2014/15:JuU15.

Reservationer

1. Nämndemän, punkt 1 (C, V)

av Johan Hedin (C) och Linda Snecker (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2015/16:2403 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 2 och avslår motionerna

2015/16:1055 av Maria Abrahamsson (M),

2015/16:1813 av Johnny Skalin (SD) yrkandena 1 och 2 samt

2015/16:3053 av Maria Malmer Stenergard (M).

Ställningstagande

Det är viktigt att förtroendet för domstolarna upprätthålls. Nämndemännen har en viktig roll i rättsprocessen och deras opartiskhet är av avgörande betydelse.

Allt färre personer är medlemmar i ett politiskt parti. Det innebär att urvalsgruppen till uppdraget som nämndeman blir allt mindre. Vidare finns det en risk att nämndemännens politiska bakgrund riskerar att påverka målets utgång.

Därför vill vi att nämndemannasystemet ska ses över. Vi vill i ett första steg att rekryteringen av nämndemän ska breddas och att nämndemän ska utses även utanför de politiska partierna.

Regeringen bör vidta åtgärder som tillgodoser vad vi nu anför.

2. Kameraövervakning, punkt 2 (M)

av Beatrice Ask (M), Anders Hansson (M), Ellen Juntti (M) och Tina Ghasemi (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2015/16:2335 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 1 och avslår motionerna
2015/16:41 av Jonas Jacobsson Gjørtler och Thomas Finnborg (båda M) yrkandena 1 och 2,
2015/16:766 av Anders Hansson (M) yrkande 1,
2015/16:806 av Erik Ottoson (M) yrkande 5,
2015/16:1131 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson och Anders Hansson (båda M),
2015/16:1418 av Fredrik Schulte (M),
2015/16:2813 av Richard Jomshof m.fl. (SD) yrkande 5 och
2015/16:2827 av Kent Ekeröth och Adam Marttinen (båda SD) yrkandena 9 och 12.

Ställningstagande

Som framgått tog den tidigare regeringen initiativ till en ny kameraövervakningslag som skapar större utrymme för övervakning utan krav på tillstånd, bl.a. i butiker. Branschen har varit positiv till de nya lagändringarna.

Det finns flera frågor som behöver utredas med anledning av den tekniska utvecklingen. Kamerautrustning är numera såväl enkel att använda som förhållandevis billig. Användning av go-pro-utrustning fastsatt på en cykel är ett exempel där lagstiftningen inte hunnit med den tekniska utvecklingen.

Den tekniska utvecklingen innebär att det blir allt lättare och billigare att använda sig av kameraövervakning. Det skapar nya situationer där integritet ställs mot intresset av att t.ex. bekämpa brott. Enligt vår mening är det viktigt att lagstiftningen skyddar personer från att utsättas för kränkande fotografering i den personliga sfären samtidigt som det tas hänsyn till att det blivit allt vanligare att människor fotograferas av mobiltelefonkameror och att företagare har en rimlig rätt att skydda sig mot stölder och skadegörelse.

Vi ser ett flertal gränsdragningsproblem. Den praktiska tillämpningen av kameraövervakningslagen innebär att det t.ex. är tillåtet att spela in video eller ta bilder med en mobiltelefon i handen men inte om den är fastsatt på t.ex. en cykel. Det är också svårt att dra en gräns för vad som är en allmän plats. Privat mark räknas många gånger som allmän plats, vilket gör det svårt för företagare att skydda sig.

Enligt vår mening finns det ett behov av att utvärdera kameraövervakningslagen för att närmare granska om den har uppfyllt sitt syfte att modernisera regleringen av kameraövervakning för berättigade ändamål och intresset att skydda enskildas integritet. Inte minst är det viktigt att se hur det större utrymme för övervakning utan krav på tillstånd utnyttjats när det t.ex. gäller kameraövervakning i butiker. Det är viktigt att denna fråga omfattas av den kommande översynen av kameraövervakningslagen. Regeringen bör vidta åtgärder som tillgodoser detta.

3. Kameraövervakning, punkt 2 (SD)

av Kent Ekeroth (SD) och Adam Marttinen (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2015/16:2813 av Richard Jomshof m.fl. (SD) yrkande 5 och

2015/16:2827 av Kent Ekeroth och Adam Marttinen (båda SD) yrkandena 9 och 12,

bifaller delvis motionerna

2015/16:41 av Jonas Jacobsson Gjörtler och Thomas Finnborg (båda M) yrkande 1 och

2015/16:1131 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson och Anders Hansson (båda M) samt

avslår motionerna

2015/16:41 av Jonas Jacobsson Gjörtler och Thomas Finnborg (båda M) yrkande 2,

2015/16:766 av Anders Hansson (M) yrkande 1,

2015/16:806 av Erik Ottoson (M) yrkande 5,

2015/16:1418 av Fredrik Schulte (M) och

2015/16:2335 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 1.

Ställningstagande

Kameraövervakning har stor acceptans i Sverige. De flesta är positiva till övervakning i skolor och har förståelse för behovet av kameror i butiker. Vidare ökar kameraövervakning den upplevda tryggheten. Kameraövervakning underlättar inte bara utredningen av ett brott utan kan faktiskt förhindra att brott begås. Vi tycker därför att kameraövervakning ska användas i större utsträckning än i dag för att öka tryggheten på allmänna platser. Storstadskommunerna bör därför uppmuntras till att övervaka bl.a. platser där kvinnor känner sig otrygga, t.ex. gångtunnlar och joggingstråk. I detta sammanhang kan noteras att det i dag är tillåtet för privatpersoner att filma andra människor på allmän plats, t.ex. utanför en skolgård.

Samtidigt är det viktigt att ta hänsyn till integritetsfrågor, och det måste tillförsäkras att inspelat material alltid destrueras efter två månader om det inte begärs ut av polisen.

Vi anser att regeringen bör återkomma med ett förslag som gör det betydligt lättare än i dag att få tillstånd för kameraövervakning på allmänna platser.

Vi vill vidare att butiker och företag ska tillåtas använda sig av kameraövervakning även vid gatuentréer genom en anmälan till länsstyrelsen.

Skolbränder är ett stort problem. Det är viktigt att gärningsmännen kan identifieras och lagföras, vilket underlättas avsevärt med kameraövervakning.

Vi anser att tillstånd som huvudregel alltid ska ges när skolor ansöker om tillstånd för kameraövervakning om det inte finns synnerliga skäl som talar emot det.

4. Hemliga tvångsmedel, punkt 4 (SD)

av Kent Ekeroth (SD) och Adam Marttinen (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2015/16:2827 av Kent Ekeroth och Adam Marttinen (båda SD) yrkandena 3–6.

Ställningstagande

Hemliga tvångsmedel utgör viktiga redskap under förundersökningar av grova brott som drabbar många enskilda.

Användning av hemlig kameraövervakning får inte kombineras med ljudupptagning. Det har visat sig att hemlig kameraövervakning har varit till mindre nytta än andra hemliga tvångsmedel. Nyttan av tvångsmedlet skulle öka om ljudinspelning vore tillåtet.

Vid användning av hemliga tvångsmedel kan det framkomma överskottsinformation. Gränsen för när överskottsinformation får användas skiljer sig åt beroende på tvångsmedel. Enligt vår mening är det inte rimligt att de brottsbekämpande myndigheterna inte alltid får utreda brott som de fått kännedom om. Det är ett perspektiv där gärningsmannens perspektiv sätts framför brottsoffret. Vi anser att reglerna för överskottsinformation ska bli likartade och att det enbart ska krävas att det är föreskrivet fängelse i ett år eller mer för brottet för att uppgifterna ska få användas för att utreda brottet.

Vi tycker att reglerna om hemliga tvångsmedel är alltför strikta. För att kunna bekämpa den grova organiserade brottsligheten krävs det att brott med lägre straffvärde än i dag ska kunna utredas. Därför vill vi att hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig kameraövervakning ska få användas för utredning av brott där det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år eller där straffvärdet antas uppgå till ett år. Hemlig rumsavlyssning bör få användas för utredning av brott där det inte är

föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år eller där straffvärdet antas uppgå till två år.

Det är positivt att de brottsbekämpande myndigheterna har möjlighet att få tillgång till abonnemangsuppgifter när det gäller sådana brott som exempelvis grovning. Vi menar dock att immaterialrättsliga brott som endast bedöms kunna leda till böter inte bör omfattas av skyldigheten att lämna ut abonnemangsuppgifter. Miljontals svenskar begår dagligen brott mot upphovsrättslagen, i många fall utan att ha kännedom om att gärningen är straffbelagd och det upplevs som slumpartat vilka som döms för handlingarna. Dessutom riskerar detta att kraftigt öka arbetsbelastningen på ett brottsområde som inte bör vara högprioriterat i brottsbekämpningen. Det riskerar att ta resurser från utredning av allvarlig brottslighet, såsom brott mot person, narkotikabrott eller tillgreppsbrott.

Vi anser därför att när det är fråga om immaterialrättslig brottslighet bör operatörer endast vara skyldiga att lämna ut uppgifter till de brottsbekämpande myndigheterna om det finns misstanke om ett brott där fängelse är föreskrivet för brottet och det enligt myndighetens bedömning kan föranleda annan påföljd än böter.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med lagförslag som tillgodoser vad vi har anfört.

5. Vittneskydd, punkt 5 (M)

av Beatrice Ask (M), Anders Hansson (M), Ellen Juntti (M) och Tina Ghasemi (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2015/16:2303 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 9,

bifaller delvis motionerna

2015/16:707 av Lars-Arne Staxäng (M) och

2015/16:2976 av Roland Utbult (KD) samt

avslår motionerna

2015/16:1487 av Andreas Norlén och Finn Bengtsson (båda M),

2015/16:2403 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 5 och

2015/16:2820 av Kent Ekeröth och Adam Marttinen (båda SD) yrkande 2.

Ställningstagande

I Sverige är det en medborgarlig skyldighet att vittna. Det betyder att man är skyldig att vittna i domstol om åklagaren eller den misstänkte och dennes försvarare och ytterst domstolen anser att vittnesmål ska avläggas. Man kan alltså inte bestämma själv om man vill vittna eller inte. Undantag görs bara om den som ska höras som vittne är nära släkt med den tilltalade. Ett problem som växer på vissa håll är människors ovilja, ibland kopplat till rädsla, att – som det ofta uttrycks – ställa upp som vittnen. Vi menar att det behövs mer information både om medborgarnas ansvar och skälen till varför vittnen är nödvändiga i ett rättssamhälle. De flesta människor har inga eller få erfarenheter av kontakter med rättsväsendet. Därför är det naturligt att man känner oro inför att vittna, att höras som målsägande eller delta i en rättsprocess. Polis, åklagare och domstolar ska informera om möjligheterna till vittnesstöd, särskilda väntrum och annat som kan öka tryggheten och underlätta i en situation som kan kännas svår.

Det är också viktigt att samhället tydligt reagerar mot varje typ av övergrepp och otillbörlig påverkan på vittnen. Övergrepp i rättsak är ett allvarligt brott och det finns skäl att överväga om inte straffen – och därmed straffskalorna – för detta brott och andra brott som skadar eller riskerar att skada rättssamhället ska skärpas.

6. Vittneskydd, punkt 5 (SD)

av Kent Ekeröth (SD) och Adam Martinen (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2015/16:2820 av Kent Ekeröth och Adam Martinen (båda SD) yrkande 2 och avslår motionerna

2015/16:707 av Lars-Arne Staxäng (M),

2015/16:1487 av Andreas Norlén och Finn Bengtsson (båda M),

2015/16:2303 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 9,

2015/16:2403 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 5 och

2015/16:2976 av Roland Utbult (KD).

Ställningstagande

Vi vill se ett kraftigt utökat stöd till, och mycket större krav på, vittneskyddet. Vittnestrakasserier blir allt vanligare, ibland med våldsam utgång. Övergrepp i rättsak är ett mycket allvarligt brott då det inte bara riktar in sig mot individer

utan utgör ett hot mot rättsstaten. Ett utökat stöd handlar om t.ex. polisskydd, hjälp med bostadsbyte och andra säkerhetsåtgärder.

Vi anser att det bör tillsättas en utredning om hur vittnesskyddet kan förbättras samt en tydlig budgetering för att hantera de extrakostnader ett utbyggt vittnesskydd medför. Det bör finnas en grupp inom den del av polisen som är inriktad mot grov organiserad brottslighet som är specialutbildad för just vittnesskydd och får ett helhetsansvar i en sådan process.

Regeringen bör vidta åtgärder som tillgodoser vad vi har anfört.

7. Vittnesskydd, punkt 5 (C)

av Johan Hedin (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2015/16:2403 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 5 och
avslår motionerna

2015/16:707 av Lars-Arne Staxäng (M),

2015/16:1487 av Andreas Norlén och Finn Bengtsson (båda M),

2015/16:2303 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 9,

2015/16:2820 av Kent Ekeröth och Adam Marttinen (båda SD) yrkande 2 och
2015/16:2976 av Roland Utbult (KD).

Ställningstagande

Det är avgörande för ett fungerande rättsväsende att vittnen vågar avge fullständiga och sanningsenliga vittnesmål inför domstol. Dessvärre ökar rädslan för att vittna och för att anmäla brott. Det är angeläget för samhället att denna trend bryts och att människor känner sig trygga att avge vittnesmål. Därför bör åtgärder sättas in för att lösa denna viktiga fråga. En sådan åtgärd är att, i större utsträckning än i dag, göra det möjligt att höra vittnen från en annan ort via videolänk.

8. Ordning och säkerhet i domstolarna, punkt 6 (M)

av Beatrice Ask (M), Anders Hansson (M), Ellen Juntti (M) och Tina Ghasemi (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2015/16:2303 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 6.

Ställningstagande

Säkerheten för alla de människor som besöker våra domstolar måste vara hög. Den tidigare regeringen tog flera initiativ för att höja säkerheten i landets domstolar. Det är viktigt att det arbetet fortsätter för att säkerställa att domstolarna är och upplevs som trygga för både brottsoffer, vittnen, parter och alla andra aktörer. Hög säkerhet och en känsla av trygghet leder till att kvaliteten i den rättskipande verksamheten ökar.

Den grova organiserade brottsligheten orsakar lidande och stor skada för både enskilda människor och företag, men också för samhället i stort. För att bekämpa den grova organiserade brottsligheten är det viktigt att kunna genomföra rättegångar på ett effektivt och rättssäkert sätt. Riksdagen riktade därför våren 2015 ett tillkännagivande till regeringen rörande ordning och säkerhet i domstolarna, med innebörden bl.a. att en utredare skulle överväga och föreslå regler om ordning vid domstolsförhandlingar samt förbud mot att bära hotfulla symboler.

Vi ser positivt på att regeringen nu tillsatt en utredare som bl.a. ska se över reglerna om ordning i domstol och som ska analysera och om möjligt föreslå ett förbud mot att bära kläder eller symboler som kan uppfattas som hotfulla och förbud bildupptagning i och bildöverföring i och omedelbart utanför domstolsbyggnaden.

Enligt vår mening är det mycket angeläget att utredningen innebär att en bred översyn görs av ordningsreglerna vid, och kring, huvudförhandlingar i domstolar och att utredningen verkligen resulterar i förslag som leder fram till förbättrad ordning och säkerhet i domstolarna.

9. Målsägandebitråde, punkt 13 (C)

av Johan Hedin (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2015/16:2403 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 6 och

avslår motion

2015/16:1391 av Monica Green (S).

Ställningstagande

En av huvudfrågorna när det gäller rättssäkerheten för brottsoffer är att lyfta situationen för sexualbrottsutsatta. Offer för sexualbrott vittnar om att rättsprocessen kan vara väldigt svår. Att ha ett målsägandebitråde man litar på är därför viktigt. Målsägandebiträdet fyller en viktig funktion för att få brottsoffret att känna sig tryggt och för att förbereda brottsoffret på rättegången.

Tryggheten för brottsoffer bör öka genom att ge större möjlighet att byta målsägandebitråde, precis som man kan byta försvarare och genom att se över om kraven som ställs för att få ett målsägandebitråde bör sänkas.

10. Automatiserat avrapporteringssystem, punkt 17 (SD)

av Kent Ekeroth (SD) och Adam Marttinen (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 17 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2015/16:3062 av Martin Kinnunen (SD) yrkande 1.

Ställningstagande

Det är ett utbrett problem att vårdpersonal som tidigare straffats för grov brottslighet arbetar kvar inom vården. I samband med att patientsäkerhetslagen infördes 2011 tydliggjordes lagstiftningen så att även brott som inte har med vårdyrket att göra ska kunna leda till att en legitimation återkallas.

Det är ett problem att Socialstyrelsen och Inspektionen för vård och omsorg, Ivo, allt för ofta inte får information från domstolarna om när vårdpersonal har dömts för allvarlig brottslighet som skulle kunna påverka personernas fortsatta yrkeskarriär.

Domstolsverket har i flera år haft en låg prioritering vad gäller rapporteringen av dömd vårdpersonal och ingen förändring har skett trots att Socialstyrelsen och Ivo påpekat detta problem för Domstolsverket.

Ett automatiserat rapporteringssystem skulle kunna åtgärda problemen. Det är bra att Domstolsverket nu genomfört en analys när det gäller behovet av expedieringsstöd. Vi anser att regeringen skyndsamt bör uppdra åt Domstolsverket att införa ett automatiserat system.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden 2015/16

2015/16:41 av Jonas Jacobsson Gjörtler och Thomas Finnborg (båda M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utökade möjligheter till kameraövervakning i vissa områden och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förkortade handläggningstider vid tillståndsgivning för kameraövervakning och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:115 av Edward Riedl (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att se över rättsprocesser om misstänkta ekobrott i syfte att förkorta handläggandet av dessa och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:346 av Helén Pettersson i Umeå (S):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att underlätta för kameraövervakning i kampen mot invasiva arter och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:591 av Emanuel Öz (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om rättshjälp och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:592 av Emanuel Öz (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om offentligt biträde och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:707 av Lars-Arne Staxäng (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett förstärkt vittnesskydd och ett rättsväsende som tydligt markerar mot de som skrämmar vittnen, och riksdagen tillkännager detta för regeringen.

2015/16:766 av Anders Hansson (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning om användandet av obemannade fjärrstyrda flygfarkoster, s.k. drönare, som utrustats med film- eller stillbildskamera, i syfte att

modernisera lagstiftningen om dessa farkoster och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:806 av Erik Ottoson (M):

5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av tydligare regelverk för fotografering från drönare och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:1055 av Maria Abrahamsson (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en omprövning av nämndemannasystemet och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:1131 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson och Anders Hansson (båda M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kameraövervakning på offentlig plats och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:1391 av Monica Green (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om målsägandebiträde och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:1418 av Fredrik Schulte (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om möjligheten att begränsa den privata kameraövervakningen till förmån för en brottsförebyggande och av samhället sanktionerad sådan och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:1487 av Andreas Norlén och Finn Bengtsson (båda M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en utredning av befintliga vittnesskyddsåtgärder och deras effektivitet samt en bred inventering av åtgärder för att förbättra skyddet för vittnen och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:1508 av Adnan Dibrani m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om rättvisare regler vid rättsprocesser kring trafikförsäkringen och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:1674 av Finn Bengtsson (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett stärkt skydd för anklagades ställning och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:1715 av Finn Bengtsson (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att inrätta ett fristående resningsorgan i Sverige och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:1813 av Johnny Skalin (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lägga ned det politiskt tillsatta nämndemannasystemet till förmån för en allmän jury i kombination med jurister och domare och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett konkret förslag om hur ett förändrat nämndemannasystem enligt motionen kan verkställas och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2086 av Michael Svensson (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten att förlänga stödet från målsägandebiträdet vid vissa brott mot person och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2131 av Maria Abrahamsson (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av en försöksverksamhet med tv-sända rättegångar och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avskaffa det generella fotograferingsförbudet i våra domstolar och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2143 av Veronica Lindholm m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att verka för att det görs en uppföljning av de beskrivna förhållandena som ger underlag för att bedöma om nuvarande regler behöver ändras, och riksdagen tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2251 av Mikael Oscarsson (KD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillåta vittnen att, i vissa fall, avlägga sina vittnesmål anonymt i domstolsförhandlingar och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2303 av Beatrice Ask m.fl. (M):

6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ordning i rättssalarna och tillkännager detta för regeringen.

9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om skyldigheten att vittna och om övergrepp i rättssak och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2335 av Beatrice Ask m.fl. (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utvärdera den nya kameraövervakningslagen som trädde i kraft 2013 och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2403 av Johan Hedin m.fl. (C):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka människors förtroende för rättsväsendet genom att arbeta för att bredda rekryteringen av nämndemän och sträva efter att dessa ska sökas även utanför de politiska partierna, och riksdagen tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge större möjlighet att vittna från annan ort och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka tryggheten för brottsoffer genom att ge dem större möjlighet att byta målsägandebiträde och se över om kraven som ställs för att få ett målsägandebiträde bör sänkas, och riksdagen tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2568 av Emma Henriksson m.fl. (KD):

72. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en särskild företrädare för barn och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2704 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M):

12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en regel om full ersättningsskyldighet för rättegångskostnaderna i förenklade tvistemål ska införas vad avser näringsidkare om denne är kändepart, för att stärka arbetet mot fakturabedrägerier, och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2706 av Johan Hultberg (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förändra rättegångsprocedurer och förenkla delgivningar vid rättegångsförhandlingar och därmed minska problemet med inställda rättegångar och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2813 av Richard Jomshof m.fl. (SD):

5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om trygghetsskapande kameraövervakning och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2820 av Kent Ekeröth och Adam Marttinen (båda SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett kronvitnesssystem och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utökad vittneskyddsverksamhet och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa möjlighet till anonyma vittnen och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2827 av Kent Ekeröth och Adam Marttinen (båda SD):

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillåta ljudupptagning i samband med hemlig kameraövervakning och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att gränsen för när överskottsinformation vid hemlig rumsavlyssning får användas bör sänkas till ett år och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om sänkta krav för användning av hemliga tvångsmedel och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om tillgång till abonnemangsuppgifter och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om resningsförfarandet i brottmål och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag som gör det betydligt lättare än i dag att få tillstånd för kameraövervakning på platser dit allmänheten har tillträde och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillstånd alltid ska bifallas när kommunala eller statliga skolor ansöker om tillstånd för kameraövervakning förutom när synnerliga skäl däremot finns, och riksdagen tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2830 av Kent Ekeröth (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att obligatorisk betalningsskyldighet för tolkhjälp ska införas för tilltalade vid fällande dom i brottmål innehållande fängelsestraff som påföljd och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2868 av Markus Wiechel och Jennie Åfeldt (båda SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka polisens befogenheter att göra razzior hos missbrukare och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2884 av Magnus Oscarsson (KD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett generellt tillstånd att använda åtelkamera vid jakt på vildsvin och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2948 av Lotta Olsson och Jan R Andersson (båda M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över lagstiftningen då dokument viktiga för brottsutredningar flyttat till molntjänster, och riksdagen tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2976 av Roland Utbult (KD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett stärkt vittnesskydd vid rättegångar och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2994 av Eskil Erlandsson och Anders Åkesson (båda C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av en lagändring när det gäller krav på tillstånd vid användning av övervakningskameror för viltövervakning men också i syfte att motverka skadegörelse, olyckor och stölder vid tillfälliga arbetsplatser och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:3053 av Maria Malmer Stenergard (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att man bör se över möjligheten att avskaffa systemet med nämndemän i våra domstolar och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:3062 av Martin Kinnunen (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen skyndsamt bör låta Domstolsverket införa ett automatiserat rapporteringssystem och tillkännager detta för regeringen.